

17920z

Rodzina

 Kruków

(Corvidae)

w mowie, pojęciach i praktykach

LUDU POLSKIEGO.

opracował

Erazm Majewski

przy współudziale

SZCZĘSNEGO JASTRZĘBOWSKIEGO i D-ra JÓZEFA SANECKIEGO.

Odbitka z XIV t. „Wisły“.

WARSZAWA.

Skład główny w księgarni E. Wendego i S-ki, Krakow.-Przedm. Nr 9

1900.

1000089655

3329418,
221283

Dar Dnia W. Lwowickiego dla Museum
Kieui Rubelolij w Katerowie. 1903r.
Stość 30 kop. A dam 296.

Rodzina

Kruków

(Cordinae)

w mowie, pojęciach i praktykach

LUDU POLSKIEGO.

№ 657 c.

26. IV.

opracował

Erazm Majewski

przy współudziale

SZCZĘSNEGO JASTRZĘBOWSKIEGO i D-ra JÓZEFA SANECKIEGO.

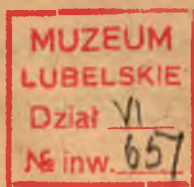
Odbitka z XIV t. „Wisły“.

WARSZAWA.

Skład główny w księgarni E. Wendego i S-ki, Kraków.-Przedm. Nr 9.

1900.

ДОЗВОЛЕНО ЦЕНЗУРОЮ

Варшава 13 Іюня 1900 года.

398

SŁOWO WSTĘPNE.

Jeszcze w roku 1891-ym zwróciłem na łamach „Wisły“ (tom V, str. 474) uwagę na pożytek zebrania pojęć ludowych o zwierzętach (a także i o roślinach) w całość, związaną systematycznie.

Równocześnie wprowadzając myśl w czyn, rozpoczęliśmy wspólnie z p. Szczęsnym Jastrzębowskiem i p. Józefem Saneckim gromadzenie rozproszonego w literaturze ludoznawczej materiału do *Zoologii ludowej polskiej*.

Nie czekając na ukończenie całej roboty, wykończyłem dla wypróbowania układu monografię „Węża,“ uzupełniwszy ją najniezbędniejszymi, a niewyzyskanymi jeszcze do całej zoologii przyczynkami. Próbną ta praca była umieszczona w r. 1892-im w VI tomie „Wisły.“

W przedmowie wyłożyłem cel monografii, oraz objaśnienie układu, prosząc o uwagi krytyczne, które wpłynąwszy mogły na ulepszenie systematyki, przyjętej na próbę.

Pracowaliśmy ogółem dwa lata, poczym, choć robota została zaledwie przepołowioną, pilniejsze obowiązki zmusiły każdego z nas do przerwania rozpoczętego dzieła. Zdawało się, że przerwa nie potrwa długo, ale, rozproszeni, nie podjęliśmy już zadania.

Z zebranego obfitego materiału do wszystkich zwierząt, dopełniając go koniecznymi przyczynkami, wykończyłem różnemi czasy kilka oddzielnych monografii: „Kukulkę,“ „Nietoperza“ i „Sowę.“

Obecnie, widzę, że trudno będzie samemu zdobyć się na ukończenie dzieła, które zajęłoby jeszcze *parę lat pracy zbiorowej*. Daję więc jedną rodzinę ptaków: „Kruki,“ objętą w zaokrągloną (choć niestety niezupelną) całość.

Czynię to z celem. Może ktoś z etnografów lub miłośników, rozporządzający czasem i dobrami chęciami, widząc, czego nam potrzeba, zechce przyłączyć się do naszej wspólki i podejmie się dalszego gromadzenia materiałów.

Wtedy ukończylibyśmy łatwo ciekawe i pożyteczne dzieło.

Plan dzieła i układ, jaki tu stosuję, objaśniony jest w przedmowie do „Węża.”—Wprowadziłem tylko jedną poprawkę, przenosząc dawny § 18 do Oddziału I-go. Jest on teraz § em 15-m.

Niniejsza wiązka obejmuje pięć gatunków ptaków, należących do naturalnego skupienia krukowatych:

K r u k a (*Corvus corax*), W r o n ę (*Corvus cornix*), G a w r c o n a (*Corvus frugilegus*), K a w k ę (*Monedula europaea*) i S r o k ę (*Pica caudata*).

CHARAKTERYSTYKA PRZYRODNICZA RODZINY KRUKÓW.

Ptaki, tu należące, są ostrożne, przezorne, odważne, obdarzone zmysłami rozwiniętymi. Co do węchu, opinia powszechna przypisuje mu przesadną czułość.

Żywią się pokarmem zwierzęcym i roślinnym, są pożyteczne, gdyż oczyszczają pola z owadów szkodliwych, z padliny i zgnilizny, i szkodliwe także, gdyż zabijają młode zwierzątka i ptaki, wybierają jaja z gniazd i t. p. Pożytek jednak przeważa.

Jedne żyją gromadnie, inne trzymają się parami lub rodzinami; są jednożenne. Gnieźdzą się na drzewach, przeważnie na ich wierzchołkach. Głosy ich ostre i wrzaskliwe. Wszystkie prawie są zdolne do naśladowania głosów niektórych zwierząt i ptaków.

Nienawidzą zwierząt i ptaków drapieżnych, gromadami też prześladują je z wielką natarczywością.

Łatwe są do oswojenia, odznaczają się szczególnie skłonnością do kradzieży, głównie przedmiotów błyszczących, które znoszą w jedno miejsce i starannie ukrywają. Skłonność ta pochodzi od zwyczaju chowania pokarmów zbywających. Postaci ich nie opisuję, gdyż zbyt powszechnie jest znana.

Kruk. W całej Europie i u nas wszędzie spotyka się po lasach. Żyje ściśle parami. Żywi się głównie padliną, i ma zmysły tak wydoskonalone, że zjawia się, gdzie tylko zdechły zwierzę znajdzie. Porywa i zjada także drobne zwierzęta, ptaki, gady, płazy, jaja ptasie, ryby i owady.

Najostrożniejszy z gatunków krajowych, od mieszkań ludz-

kich stroni, człowieka nie dopuszcza blisko. Gniazdo ściele w głębi lasów, na najwyższych drzew wierzchołkach, a w górach—po skałach niedostępnych. Z całej grupy najlepiej i najchętniej kradnie i najprzezorniej ukrywa zdobycz; często też bywa powodem różnych nieprzyjemności. Żyje długo. Znane są przykłady, że chciany żył około stu lat.

Wrona. W całej Europie i znacznej części Azji; na zachodzie rzadsza, niż na wschodzie i północy. Z północy usuwa się przed zimą, ale znosi ostry klimat. U nas jest jednym z najpospolitszych ptaków. Zmyślna, ostrożna, śmiała, nawet wobec człowieka. Zimą przebywa przy mieszkaniach ludzkich, przezorna jednak w unikaniu niebezpieczeństw. Z oczu prawie rozróżnia, kogo ma się strzec. Na padlinę chciwa jak kruk, lubi jaja ptasie, pisklęta, zdechłe ryby, mięczaki i robactwo, które wyszukuje, chodząc za pługiem, i t. p. Mniej towarzyska od gawronów i kawek, więcej od kruka i sroki. Głosy wydaje rozmaite. Inaczej krzyczy na jastrzębia, którego najbardziej nienawidzi i goni gromadnie, przeszkadzając mu w polowaniu, inaczej na ptaki napastujące ją, naczej, gdy się wabi.

Gnieździ się przy brzegach lasów na drzewach, ale nie gromadnie.

Gawron. U nas pospolity. Najwięcej towarzyski, gnieździ się gromadnie i ciągle w stadach przebywa, tułając się nieraz tysiącami razem z kawkami i wronami. Żywi się, jak wrony.

Kawka. U nas pospolita; na zimę w większej liczbie zlatuje od północy. W lecie po gajach i brzegach lasów, w zimie w równiny i do miast ściąga, razem z gawronami. Krzykliwa, osoliwie w czasie lęgu. Mniej ostrożna od innych.

Sroka. Pospolitsza na północy, niż na południu; tam nawet zostaje w zimie, skąd wrona ustępuje. U nas w całym kraju, ale tym osobliwa, że są okolice, gdzie jej nigdy niema; według Taczanowskiego, np. w okolicy Suwałk jej nie zauważono.

Obyczaje wspólne z poprzednimi, ale pod pewnemi względami odmienne. Nie łączy się w stada, żyje rodzinami, lubi towarzystwo wron i innych. Żywi się jak one, chciwa na padlinę i młode ptactwo, w lecie zaś na jagody i owoce. Zimą zbliża się do siedzib ludzkich. Przezorna, ostrożna, względem zwierząt domowych poufała, wybiera nieraz z grzbietu świń pasorzyty i razem z nierogacizną się karmi. Lot ma ciężki; wysoko się nie wznosi.

Zwykle krzykliwa, w porze lęgowej cicha. Łatwa do oswojenia; jak kruk wyucza się nawet niektórych wyrazów i jak kruk kradnie.

KRUK. (*Corvus Corax L.*)

Część I. JĘZYKOWA.

§ 1. *Nazwiska.*

Krak, krek, kruk.

§ 3. *Nazwy geograficzne, pochodne od kruka.*

Kruk, pięć miejscowości: w pow. Dzisieńskim, Inowrocławskim, Jędrzejewskim, Kamionka Strumilowa i Lubartowskim.

Kruk, wieś dziś nieistniejąca, powiat Biecki (dokument z 1470 roku).

Kruk, szczyt w pasmie gór Hale Wiaterne.

Krukawiec, miejscowość, pow. Rudecki.

Kruki, czternaście miejscowości: pow. Biały (Galicja), Darkiejmski, Iłżyc., Kam. Strum., Kucieńsk., Nowomińsk., Ostrołęc., Owruc., Rzeczyce., Sokals., Słuc., Szawels., Święciański i Władysławowski.

Kruki Nowe, pow. Dzisieński.

Kruki Stare, pow. Dzisieński.

Krukienice albo Krukency, pow. Mościski.

Kruklanki, pow. Węgoborski.

Kruklanki albo Kruklińskie jez., pow. Węgoborski.

Krukłe, p. Lidzki.

Kruklin, pow. Lecki.

Kruklińska struga, pow. Węgoborski.

Krukliński kanał, pow. Węgoborski.

Kruków, dwie miejscow.: p. Garwoliński i Opatowski.

Krukowa Góra, góra, p. Żółkiewski.

Krukówek, 4 miejsc.: p. Suwalski i Wyrzyski.

Krukowicze, pow. Rzezycki.

Krukowiec, 2 miejscow.: p. Rudecki i Sierpecki.

Krukowizna, pow. Brodnicki.

Krukówka, 4 miejsc.: p. Dzisieński, Koleński i Puławski.

Krukowo, 5 miejsc.: p. Orszański, Oszmiański, Przasnyski i Włocławski.

Krukowo albo Korwino Krukowskie, p. Kolski.

Krukowszczyzna, sześć miejscowości: p. Dzisieński, Kijowski, Sokólski i Trocki.

Krukowszczyzna, jez. pow. Trocki.

Krukowy, miejscowość, p. Mościski.

?Krukwie, jez. p. Świecki.

§ 5. *Nazwy roślin i zwierząt.*

Krucza noga.	<i>Portulaca</i> .	Rośl.	Kruk morski.	<i>Phalacrocorax car-</i>
Kruczek.	<i>Bucco corvinus</i> .	Pt.		<i>bo</i> . Pt.
Kruczek.	<i>Canis domesticus</i> .	Ss.	Kruk morski.	<i>Sciaena</i> . Ryb.
Kruczek.	<i>Columba</i> .	Pt.	Kruk nocny.	<i>Syrnium aluco</i> . Pt.
Kruczek.	<i>Gryllotalpa vulgaris</i> .		Kruk wodny.	<i>Phalacrocorax cri-</i>
	Prostsk.			<i>status</i> . Pt.
Kruczek.	<i>Segestria corvulus</i> .	Paj.	Krukoszpon.	<i>Circaetus galli-</i>
Kruczyna.	<i>Coracina</i> .	Pt.		<i>cus</i> . Pt.
Kruk.	<i>Salmo Salar</i> .	Ryb.		

§ 6. *Homonimy.*

Kruk = 1) pacholek uzbrojony. 2) hak. 3) haczyk.
 4) koń czarnej maści, również pies, wół i inne.
 5) konstelacja gwiazd. 6) stróż nocny. 7) herb.
 8) kostka z nietoperza.

§ 8. *Naśladowanie i tłumaczenie głosów.*

Najczęściej słyszymy: *krok, krok*, to z owu *krakolb*, co potwarza kilkakrotnie. W porze godowej kraczą małżonkowie na różne tony i wołają: *klon, klon* lub *klokułb*. W okolicy Biecza lud mówi, że kruk wyraźnie woła: *trup, trup!* (*Rybeus*. Kruk 4)

§ 10. *Zwroty mowy, kłątwy, przezwiska i t. p.*

Biały kruk. Kruki! Krucy!

Część II ETNOGRAFICZNA.

Oddział I. Rola w utworach ludowych, wyobraźni i wierzeniach.

§ 11. *Przysłowia, przypowieści, porównania.*

1. Gniewa kruka czarna wrona, a sam czarny, jak i ona.
2. I kruk, by milczał, więcejby jadł.
3. Kiedy kruk kruka kłóje, pewnie głodne lato czuje.
4. Kruk chowany i panu (albo: i psu) oczy wydłubie.
5. Kruki się tam zlatają, gdzie ścierw jaki poczuwają.
6. Kruk krukowi brat, lecz zazdrosny swat.
7. Kruk krukowi oka nie wykole.
8. Myj jak chcesz kruka, on jednak czarny zostanie.
9. Nie będą tego jadły ryby, co mają jeść kruki.
10. Nie pomoże krukowi mydło, ani umarłem kadzidło.
11. Nie pomoże krukowi woda, kiedy taka już uroda.
12. Nie sztuka zabić kruka, ale go złapać.

13. To nie sztuka zabić kruka, ale sowę trafić w głowę.
14. Ulitował się kruk nad żabą, jak jej oczy wydziobał.
15. Z kruka łabędź, drozd z kawki nie wychodzi.
16. Złe kruki, złe jaja.
17. Od starych kruków młode uczą się krakać.
18. Zamienili kruka na nieuka.
19. Ni się króla boi, ni kruka we zbroi. (Kruk — pachofek uzbrojony).
20. Nie pomoże krukowi woda, kiedy taka już uroda.
21. Zburz gniazdo, a odlecą kruki.
22. Co zdobi gołębia i kruka nie szpeci.
23. Gołąbek za gołębiem, kruk za krukami leci.
24. Kraska krukowi kracze, a kruk na to skacze.
25. I krukami nosa nie dosięgnąć. (Kruk — hak).
26. Kędy orzeł kracze, tam krucy wtorują.
27. Aby padło, a kruki będą.
28. Szlachcic urodzony: z ojca kruka, z matki wrony.
29. Gdzie ścierwo, tam się kruki gromadzą.
30. Nie pomoże wronie kąpanie, a krukowi mydło.
31. Wronami go karmiono, a krucy go zjedzą.
32. Kto żony szuka, wężu pożycz u kruka.
33. Czarny, jak kruk.
34. Czeka, jak kruk ścierwa.
35. Kradnie, jak kruk.
36. Oczko, gdyby kruczek.
37. Schodzą się, jak kruki.
38. Stary, jak kruk.
39. Zlecieli się, jak kruki do padła.

„Księga przysł.” Adalb.

§ 13. *Pieśni, utwory poetyckie.* (*)

40. Leciał tędy czarny kruk
I niósł rękę białą,
A na niej pierścień złoty.

(*) Pieśń małoruska.

Łetyt woron po nad morem, żalilneńko kracze,
Sedyt kozak bylia mora, ta sydiuszczy płacze.
Nechaj płacze, nechaj płacze, ta wże ne wypłacze,
Bo nad synym, nad Neczajem czornyj woron kracze.

(Kostomarow, „Besida“, 30) A. Grusz.

— Pytam ciebie, miły ptaku,
Gdzieś ty, czarny kuku,
Białą rękę dostał
I gdzie pierścień złoty?

— Byłem na wielkiej wojnie:
Tam bili się bitwą wielką,
Tam plotły się lasy mieczów,
Tam doły wryły strzały,
Tam krew płynęła rzekami,
Tam nie jeden syn leżał,
Nie jeden płakał ojciec.

— O! biada! mój to pierścień!
Już młodzieniec mój nie wrócił!
Niechaj łzy moje płyną! „Litwa” Krasz. t. 1. str. 317.

41. Kuku, kuku, Kąsas, bipis!

— Na kogo? -- Na twoje dzieci!

— Co ci moje dzieci zrobiły?

— Gryckie i psenickie pozarzy!

— Cemuś nie groził? — Groziłem skórko chleba

Az do samego nieba,

A teraz twoje dzieci zjem.

— A ja je ci nie dam i t. d.

Kęł. Maz. 77.49

42. Jak jest trudno kamieniowi przez morze przepłynąć.

Tak jest ciężko Litwinowi pośród Niemców ginąć.

Kukuleczka podczas zimy nie zakuka w lesie;

Wykupu za swoje syny ojciec nie przyniesie,

Tam za oknem słońko świeci, wiosna nawet w mieście;

Stary ojciec wkrótce dzieci wykupi nareszcie.

Już przekwitły kwiaty, drzewa, nikt nas nie wyzwoli;

Nam kukulka nie zaśpiewa — umrzemy w niewoli.

Jasne słońko! tyś mi matką, tyś matką sierocie.

Ześlij kruka, posła śmierci, pociechę w tęsknocie!

Wojsku w pochodzie kruk towarzyszy, bo wojna, to uczta dla kruka. Dla tego też kozak z żalem się odzywa:

„Oj, w polu czornyj woron kracze!

Oj, toż win moju hołowu bacze!”

(Kostomarow, 30)

Witaj, kuku czarnopióry, mój ty bracie miły.
 Spuść się do mnie zponad chmury! złoś mnie do mogiły!
 Do rodzinnej mojej wioski przekazuję tobie
 Zanieść kości me po śmierci i kroplę krwi w dziobie!
 Tyś jedynym moim posłem do ojca i matki,
 Wysłuchaj prośb, bądź mi gońcem do rodzinnej chatki!
 Kóść trzymając w dziobie krwawą, kruk siadł wśród pod-
 [wórka.

Jako sarna biegnie trawą gospodarza córka.
 A tam w chacie mdleje matka: kość krwawą ujrzała —
 To kość ludzka, to kość ludzka! Czyja — zrozumiała.
 Wzbił się w górę kruk spłoszony, została kość owa,
 Nad podwórkiem koła robi i kracze w te słowa:
 „Matko! któraś mnie do łona z miłością tuliła,
 Całunkami okrywała, matko moja miła!
 Gdy kruk dziobem i szponami pieści moje ciało,
 Ty się pytasz, co z synami twoimi się stało!
 Ojczye stary! ty się nie smuć, bo synowie twoi
 Od męczarni wolni—u Niebios podwoi:
 Pod toporem spadły głowy, już skończone męki,
 Śpią na górze dzieci twoje słodko bez trumienki!

Litwa. Wis. I, 356.

§ 14. *Pojęcia ogólne. Właściwości przyrodzone, przemiany, właściwości nadprzyrodzone.*

43. W pojęciu ludowym ptak ten jest symbolem pierwiastku złego, śmierci i zniszczenia. Jest ptakiem demonicznym, wchodzi w związek z nieczystą i złowrogą siłą. Jest mądry, a nawet wszystko wiedzący. Jako ptak demoniczny, posiada wiadomości rozległe. W pieśniach i baśniach przynosi z trzech źródeł góry żywota wodę odżywiającą, gojącą i odmładzającą, wie o lekach cudownych, przynosi dziewczynie z placu boju wieść o kochanku, że zginął; są motywy, że przynosi pierścień z jego ręki, a nawet całą rękę, na której palcu błyszczy pierścień, darowany przez dziewczynę.

Kruk, czarnem swem upierzeniem, przykrym i smutnym głosem, żywiący się ścierwem, niemile oddziaływał na fantazyę ludową, to też gdzie tylko trup, śmierć lub zniszczenie gości albo nastąpić ma, jest tam i kruk. Bóg podziemny Karaczun ma go w swym orszaku, jak również Perun, Jesse, pan nieba i ziemi.

Ostatni zapewne dlatego otrzymał kruka, by symbolicznie przedstawić, iż w jego mocy jest śmierć.

44. Wedle Kadłubka, Kraków zbudowano w miejscu, gdzie krakały kruki.
Kb. Pozn XVI, 221.

45. Dawnemi czasy posprzeczał się kruk z *muraszkiem* (*Formica rufa*), kto z nich jest silniejszym i mieli się już mocować. Wtym wpadł muraszek na dobrą myśl i postawił taką propozycję: Ten z nas jest silniejszym, który podniesie taki jak on sam kawał ołowiu. Zgodził się na to kruk. Za trzy dni mieli przybyć na przeznaczone miejsce. I rzeczywiście po trzech dniach zjawili się. Lecz mimo wszelkich starań nie mógł kruk zadaniu swemu podołać, muraszek zaś podniósł daleko większy od siebie kawał ołowiu. Z tego też powodu z obawy przed muraszkiem, żeby mu nie powynosił jaj z gniazda, niesie się kruk w marcu gdy muraszki przebywają jeszcze w swoich kopcach. (Dziwieniki). *Gust 142.*

46 Kruk dlatego jest, czarny, bo go djabeł stworzył (Łysiec, Tyśmienica).
Gust 141.

47. *O piecuchu.* Biedna wdowa miała trzech synów. Najmłodszy, leniwy zwał się *piecuchem*. Wybrali się bracia jego na robotę, a on prosił matki; aby im mógł towarzyszyć.

Poszli, ale niechętni bracia nie chcieli mu gdy był głodny nic dać darmo, tylko dali mu raz kęs chleba, gdy pozwolił sobie oko wydłubać, i drugi raz za drugie, potym zostawili kalekę pod szubienicą, aby żył o żebraniu. O północy w powietrzu zaszumiało: *kracząc* straszliwie, *przyleciały trzy kruki* i siadły na szubienicy. Potym zaczęły gadać: „Czy wiecie, bracia, że o 10 kroków od tej szubienicy jest źródło wody żywej, która natychmiast leczy każdą chorobę i kalectwo.“ I inne jeszcze rzeczy zdradziły kruki. *Piecuch* to wysłuchał, i *potępieney* odlecieli.

Po omacku nad ranem znalazł *piecuch* wodę, potarł krwawe otwory oczne i urosły mu oczy, nabrał wody w łupinę od orzecha i ruszył w drogę. Po drodze z litości uzdrowił wilka, mysz i pszczołę. Potym w zamku panią, chorą od 10 lat i t. d. Poszedł nareszcie do dworu pewnego pana na służbę, a tam byli jego bracia. Zdziwili się, że miał zdrowe oczy i postanowili go zgubić.

Różne zdrady wymyślali, ale wdzięczne zwierzęta wykonywały czynności za niego i uchroniły go od zguby. W końcu ożenił

się z córką tego pana, a braci, zakamieniałych w złości, zwierzęta rozszarpały. Tak to *złe duchy*, pod postacią kruków, bezwiednie przyczyniły się do szczęścia piecucha. *Rybowski. Kruk. 7.*

48. Ponieważ kruk nie powrócił, gdy Noe go z korabia wypuścił, Pan Bóg go skarał, dając jego upierzeniu barwę czarną (Bo horodczany, Jasienów Polny). *Gust 141.*

49. W k. siedzi dusza księdza. *Kb. Pozn. XV, 56.*

50. — Siedzi dusza złego i chciwego doktora. *Kb. Pozn. XV, 59.*

51. Szatany, czarownice, czarnoksiężniki, charakterniki, pła-netniki zwykły przybierać postać kruka. *Rybowski. Kruk. 4.*

52. „Młode kruczęta są z natury na razie białase, gdy się z swojego wylęgą owocu (jaja), a tak ich matki, dla tej odmiany, jakoby za wyrodki mając, zaniedbują, wstydząc się za nie do dziewięciu dni, nie karmią ich, ani żadną rzeczą nie posilają, tylko się na ten czas z prowidencji Boskiej muszkami, a rosą samą opatrują, gdy zaś poczynają czernieć, w dziesiątym dniu, natenczas ledwie im kruk francuskich do gniazda nie nosi pasztetów, przy innych rozmaitych prowiantach.“ (Haur, Ekonomika).

Kb. Kr. VII, 112.

53. Kruk żyje do stu lat. Później ginie. *Wierzchows. puszc. Sandom. 206.*

54. K. dlatego wylęga swoje pisklęta w marcu że później zostałyby one zjedzone przez mrówki.

Gł. nadnarw. 104. Zb. W. A. K. I.

55. Gdy k. zwietrzy proch, ucieka (Lwów, Dziewiętniki, Stanisławów). *Gust. 141.*

56. Gdy k., umiejący wymawiać słowa, ucieknie do lasu i tam siedząc na drzewie, wymówi słowa, których się wyuczył, lud mniema, że to szatan się odzywa, i dlatego żegna się (Fitków, Stanisławów, Lwów, Dziewiętniki). *Gust. 141.*

57. Gdy k. nabiera wiele złota i srebra, złoci sobie głowę i ogon (Jazłowiec). *Gust. 141.*

58. K. umierającemu z ran rycerzowi na stepach zagłada w oczy, osłania od słońca skrzydły, szarpie ciało, a porzuca objedzone kości. *Wójc. Z. II. 173.*

59. Był sposób stać się niewidzialnym, trzymając w ustach kamień z gniazda kruczego.

U nas gminna powieść głosi,

Że go dzieciom swym przynosi
 Matka krucząt nieszczęśliwa,
 Kiedy jej dzieci zdusi ręka niezycziwa.
 By ukryć hańbę piskłat, których los ją wstydzi.

(Prz. śr. i wyż. st.) *Gołęb. Lud. 160.*

60. Kto zje serce krucze (Ostrynia, Krechowce, Żywaczów)
 lub mięso krucze (Tłumacz, Złoczów, Dziewiętniki, Janów), będzie
 złodziejem. *Gust. 141*

§ 15. *Przepowiednie, wróżby.*

61. Pomór bydła. Gdy k. krąży nad domem (Wolosów)
 lub usiądzie na domu i zakracze (Posiecz), to w tym domu
 musi bydłę zgiąć. *Gust. 141. — Juc. „Lit.“ 152,*

62. Bydło padnie, gdy k. siądzie na polu, na którym się bydło
 pasie. (Wieliczka). *Gust. 141.*

63. Słota. Gdy k. latają nisko — będzie długa słota.
Wierzchow. puszcza Sandom. 206.

— to będą mgły. *Ropcz. X. 101.*

64. Głód. Mikołaj Rey mówi: Kiedy kruk kruka kluje, pewnie
 głodne lato czuje. *Woje. Z. II. 174.*

65. Wojna. Gdy wiele k. jest w okolicy, będzie wojna.
Gust. 141.

66. Pieśń małorus. Łetyt woron z czużych storon,
 taj żalibno kracze. Ne oden oteć, maty, za synom zapłacze.
 (Wacław z Oleska 441) *A. Grusz.*

67. Przegrana. Kiedy Jan Kazimierz z Litwą i wojskiem,
 niesłusznie prześladowając Lubomirskiego, nastąpił na niego pod Cę-
 stochową, historyk panowania Jana Kazimierza mówi: „Był też i
 prognostyk, od pospólstwa zważany, że krucy i wrony wszystkie
 wieszały się nad Litwą i królewskimi, krącząc, choć dzień był
 mglisty, że wygra Lubomirski z związkowemi (T. 2. str. 356).
Woje. Z, II. 180.

68. Nieszczęście. Kruki kraczą—nieszczęście. (Ziemia
 Dobrzyńska). *A. Petr. Zb. W. II. 132.*

69. Wogóle k. kraczące zwiastują nieszczęście lub smutek.
 (Sielec, Horyhlady, Nowy i Stary Sącz, Krościenko). *Gust. 141.*

70. Śmierć. K., kraczący nad głową człowieka, wróży
 mu śmierć. (Dziewiętniki, Ropczyc. i in.). *Ropcz. X. 101 — Wierz-
 chow. pusz. Sandom. 206 — Udziela 247 — Ryb. Zw. 20. —*

71. — bo woła: „trup! trup! *Ropcz. X. 101—Udziela 247.*

72. Gdy nad lasem przeleci, kracząc, zwiastuje śmierć w lesie (Żdzary). *Gust. 141.*

73. Gdy zakracze nad domem, ktoś tam umrze. (Janów, Długoleka). *Gust. 141 — Udziela 247.*

74. To samo spotyka domowników, gdy dwa k. nad domem kraczą. (Nadworna). *Gust. 141 — Udziela 247.*

75. **Nieszczęście. Śmierć.** Gdy idącemu na polowanie (Przemyskie) lub udającemu się w podróż (Dolina) kruk zakracze, powinien się wrócić. W przeciwnym razie spotka go nieszczęście. *Gust. 141.*

76. Gdy k. zakracze nad głową przechodnia, to przechodzień wkrótce umrze. (Dziewiętniki, Maków). *Gust. 141.*

77. **Zwycięstwo.** Za czasów pogańskich na Litwie przelot k. uważano za pomyślny znak wyprawy wojennej.

„Litwa.“ *Krasz. t. I. str. 266.*

ODDZIAŁ II. ROLA W PRAKTYKACH WSZELKICH.

§ 16. *Obzędę, zwyczaję, praktyki i zabobony.*

78. Bylicę lub pokrzywę wsadzają w kapustę, aby k. jej nie psuły. *Gust. rośl. 227.*

§ 17. *Lecznictwo.*

79. W starym dziele lekarskim z XV stulecia czytamy, że: jeden z wojewodów poznańskich, chory na epilepsję, wiele utracił pieniędzy na doktorów bezskutecznie. Wówczas przyszedł do niego strzelec jego i obiecał wyleczyć go za wyswobodzenie z poddaństwa, na co wojewoda się zgodził. Wtedy łowczy nabił swą strzelbę i w dzień Trzech Króli przed wschodem słońca poszedł do lasu, umaczał rusznicę w zaczarowanym stoku, osuszył ją, wymierzył do podejrzanego czarnego kruka, ubił go i przyniósł do wojewody. Tu kazał wojewodzie zębami odgryźć głowę kruka od szyi i wyssać szpik z tej głowy. Szpik ten wyleczył go natychmiast.

Kb. Pozn. XV, 59.

§ 18. *Czary, zamawiania.*

80. W okol. Biecza, usłyszawszy krakanie, spluwają trzy razy, aby zło ominęło i mówią:

Żebyś przepadł kruku stary!

Mnie nie straszne twoje czary.

W ręku Boga życie moje,
Twoich wrożeń się nie boję.

Rybovski. Kruk. 4.

81. Żeby być niewidzialnym: wyszukuje się gniazdo krucze i pisklęta, przesywszy drutem, przymocowuje do gałęzi. Kruki dla pokrycia sromoty i dla uwolnienia się od trapiącego widoku dręczących się dzieci, przynoszą kamyk do gniazda, który ma własność sprawiać niewidzialność. (Pow. Borysowski).

„*Pow. Borys.*“ *Tysz. 403.*

82. Sposób zostania niewidzialnym podczas kradzieży: Trzeba znaleźć gniazdo krucze, gdy pisklęta są w niem już na wyprowadzeniu t. j. gdy mają zacząć próbować swych sił do lotu. Pisklątom tym trzeba poprzywiązywać nogi do drzewa grubemi nitkami jedwabnymi. Stare kruki, widząc, że pisklęta nie mogą się same żywić, będą je karmiły przez całe lato. Pod zimę należy górną część dzioba przywiązać do drzewa w jedną stronę, dolną zaś w drugą, tak, aby owe pisklęta nie mogły zamknąć dzioba. Stare, spostrzegłszy, co się stało, odlecą i powrócą w towarzystwie innych kruków; przyniosą z nad wody kamyków i każdemu z młodych wpuszczą po kamyku do dzioba poczym odlecą na zawsze. Z chwilą, gdy kruki mają owe kamyki w dziobie, stają się niewidzialnymi, podobnie jak i drzewo z ich gniazdem, dlatego też należy to drzewo pierwaj naznaczyć, aby módz trafić do niego. Gdy już drzewo stało się niewidzialnym, należy wejść na nie i macać ręką, póki się nie znajdzie gniazda, a w nim kruków, które staną się widzialnymi, gdy tylko poszukający dotknie się ich ręką. Kamyki należy wyjąć, zabrać i zejść na dół, poczym tak drzewo, jak i kruki są już stale widzialnymi dla każdego. Złodziej, posiadający taki kamyk, gdy go włoży w usta, staje się niewidzialnym dla wszystkich. (Zwoleń).

„*Wis.*“ *V, 352.*

§ 19. *Gry, zabawy dziecięce.*

83. *Kruk.* Staje najkrzepcejsza z dziewczyn (zwana wroną), a jej kaftana lub fartucha, ima się inna dziewczyna, tej znowu inne i t. d., aż się utworzy długi ogon. Opodal, zwykle na wzgórk, staje chłopiec, zwany „krukiem“ (lub orłem). Otóż około tego kruka owa wrona ze swoim ogonem zatacza koła, a wszyscy razem kraczą: „Kru, kru, kru!“ aż po chwili wrona zatrzymuje się przed „krukiem“, który do tego czasu stał nieporuszony i rozpoczyna się następująca rozmowa: Wrona: Pomagaj Bóg! Kruk: Bodaj zdrów! — Co tu robisz? — Kopyę dołek. — Na co dołek? — Na

glinę. — Na co glina? — Na komin, — Na co komin? — Na garnki. — Na co garnki? — Na wodę. — Na co woda? — Na ogień. — Na co ogień? — Wodę gotować. — Na co woda? — Na kaszę. — Kasza na co? — Dla twoich dzieci. — A gdzie moje dzieci? — U Pana Boga za piecem, a u ciebie wrono za plecami.

Wtedy wszystkie wronięta zrywają się, (do tego czasu siedziały w kuckach za plecami wrony), kracząc co sił: „Kru, kru! łzesz, łzesz!“ i t. d., a gdy ogon, okrążywszy stanowisko kruka, zbliży się do niego, ten rzuca się na tyły ogona i siłą odrywa jedno za drugim wronięta, aż dopóki matka-wrona nie znajdzie się zupełnie osamotniona; natenczas kruk woła: „Dzieci, z matki sadła!“ Na to hasło rzuca się cała gromada na dotychczasową przewodniczkę, a szarpiąc i skubiąc ją, wrzeszczy: „Daj sadła! Czemuś nas źle broniła?“ Jeżeli zaś krukowi nie uda się osamotnić wrony, to ta wraz ze swoją czeredą uderza na niego i wszyscy klują go, co wlezie. (Okolice Międzyrzecza na Podlasiu). „Wis.“ III, 61.

84. Wszyscy, prócz „kruka,“ biorą jeden drugiego wpół. Na czele staje „ojciec“ (lub „matka“). Kruk kopie dołek. Ojciec prowadzi z nim rozmowę:

- No co ten dołek?
- Dla talerzy.
- A do czego te talerze bendo?
- Do mięsa.
- A z czego to mięso!
- Z twoich dzieci.

Kruk przy ostatnich słowach usiłuje schwytać jedno z „dzieci;“ ojciec nie daje, wołając: „Kruku na ziaby!”

Kruk, jeżeli wszystkie wyłapie, staje się ojcem, ojciec — krukem; gra idzie, jak wyżej.

R. Krzywicka. Gry i zabawy w Rościszewie.
„Wis.“ V, 561.

II.

WRONA. (*Corvus Cornix L.*)

Część I. JĘZYKOWA.

§ 1. *Nazwiska.*

Ciotuchna u flisów, Gapa, Głapa, Wielka polska — *Kuj. Kasz.*
Wrona, Wrąn, Wrąna *Beskid* *).

§ 3. *Nazwy geograficzne.*

Gapa, dwie miejscowości p. Toruński.	Warnakallen, pow. Piłkalski.
Gapa Nowa, p. Chełmiński.	Warnupiany, miejscow. p. Kalwaryjski.
Gapa Stara, p. Chełmiński.	Warnupis, p. Jezioroski.
Gapiarnia albo Gapa, p. Grudziąski.	Warnupka, p. Kowieński.
Gapieniec, p. Odolanowski.	Warny, p. Nizinny (Litwa pruska).
Gapinin, dwie miejscowości, p. Opoczyński.	Warnakiele albo Warnokiele, p. Maryampolski.
Gapowo, p. Kartuski.	Warnaliszki, dwie miejscowości: p. Kalwaryjski i Wilkomierski.
Gapowo p. Kartuski.	Warnarejzys, p. Wilkomierski.
Głapieniec, p. Sieradzki i Turecki.	Warnaschelen, p. Dąbrowski.
Warna, wieś, która należała do dóbr Zadnieprskich ze Skwiry Połowców Rożynowskich.	Warnehlen, p. Gąbiński.
Warna, potok, p. Wileński i zaścianek nad nim.	Warnele, trzy miejscowości: p. Jezioroski i Telszewski.
Warna, miasto w Bułgarii).	Warneliszki, pow. Świąciański.
Warna Woda, miejscowość dziś nieznaną, pod Lupowem, w p. Słupskim, wymienioną w przywileju z r. 1310.	Warnen, dwie miejscowości p. Gołdapski i Ragnecki.
Warnagiry, pow. Kalwaryjski.	Warnianis, jezioro, pow. Sejneński.
Warnajcie, dwie miejscowości pow. Rosieński i Telszewski.	Warnickam, dwie miejscowości: p. Prusko Holądzki i Świątosiekierski.

*) Ukraińsk. Gawá, Woróna.
 Białorus. Waróna,
 Czes. Vrana, Kšeda.
 Połud. słow. Rona, Vrona, Vrana.
 Słowac. Vranna.
 Bułg. Wrana.
 Litews. Krauklys, Varna, Vatra,
 St. Pruss. Warne.

- Warnicken, p. Fyszhuski.
- Warnien, dwie miejscowości p. Iławski.
- Warnikeim, pow. Rastemborski.
- Warnin, pow. Białogrodzki (Pomorze pruskie).
- Warninajtys, jezioro pow. Sejneński.
- Warningken, dwie miejscowości: Iłukszteński, Jeziorski, Kowieński, Wiłkomierski i Władysławowski.
- Warno albo Warny, pow. Jezioroski.
- Warnobuda, dwie miejscowości p. Marjampolski.
- Warnow, jedna z odnóg jeziora Śniardwy, na Mazurach pruskich.
- Warnow, pierwotna nazwa wsi Kościeliczki, p. Malborski.
- Warnowica, rzeczka w g. Kurlandzkiej.
- Warnowickie, jezioro, w p. Zelburskim.
- Warnowicze albo Warnowice, dwie miejscowości p. Iłukszteński.
- Warnówka, p. Kowieński.
- Warnold, dwie miejscowości, p. Ządzborski.
- Warnoławski, dwie miejscowości, p. Rosieński.
- Warnoławskie, dwie miejscowości: p. Rosieński i Telszewski.
- Warnościca, rzeka w Łużycach.
- Warnościcy, wieś i stacya dr. żel. w Łużycach.
- Warnoszyle, miejscowość p. Władysławowski.
- Warnow albo Warnawa, rzeka, dopływ m. Bałtyck. między Łabą a Odrą.
- Warnupiany, p. Kalwaryjski.
- Warnupis, p. Jezioroski.
- Warnupka, p. Kowieński.
- Warny, p. Nizinny.
- Waroniczy, miejscowość, p. Drysieński.
- Waroniczy albo Woronicze, p. Stucki.
- Warony, p. Drysieński.
- Worona, sześć miejscowości: p. Nadworniański, Ilomacki, Uszycki i Wileński.
- Worona, rzeka, prawy dopływ Bystrzycy.
- Worona, rzeka prawy dopływ Słonicy.
- Woronajcie, miejscowość p. Telszewski.
- Woronajewo, pow. Dziśnieński.
- Woronówka, dwie miejscowości: p. Opoczyński i Pawłowski.
- Woronczyn, miejscowość p. Włodzimierski.
- Woronele, p. Poniewieski.
- Woroneż, miasteczko p. Głuchowski.
- Woroniackie przedmieście, część miasta Złoczowa (Galicya).

- Woroniaki, góry, Podole Austr. i miejsc. p. Złoczows.
- Woroniany, p. Sokólski.
- Woronica. m. p. Stan. (Galic).
- Woronicz, szczyt p. Kosows. (Galic).
- Woronicza, rz. g. Grodzień.
- Woronicze, uroczysko p. Sokólski.
- Woronicze, 8m., p. Ihum. Lidz., Ston., Wilej., i Wołkow.
- Woronicze albo Woronicze, miejsc., p. Dubieński.
- Woronie, cztery miejscowości, pow. Bielski (gub. Grodzieńska), Oszmiański i Wileński.
- Woroniec, jez., p. Wilejsk.
- Woroniec, sześć miejscowości, p. Konstantynowski, Radzyński, Suczawski i Wilejski.
- Woroniec albo Woronińce, miejscowość, p. Święciański.
- Woroniecz, dwie miejscowości, p. Lepelski.
- Woronienka, góra na granicy pomiędzy Galicją a Węgrami.
- Woronienka, góra lesista, p. Drohobycki.
- Woronienka, miejscowość, p. Nadworniański.
- Wroniłowicze, dwie miejscowości w pow. Stonimskim.
- Woronin, nazwa pierwotna miasteczka Makarowa w pow. Kijowskim i miejsc. p. Słucki.
- Woronino, 6 miej. w pow. Drysień., Dzisieńs. Kowień., Sień., Słuckim i Wieliskim.
- Woronińce, m. w p. Zol.
- Woronińce albo Woronicze, w pow. Lityńskim.
- Woronińskie, leśnictwo, pow. Słucki.
- Woroniów, garb bezleśny, p. Dobromilski.
- Woroniówka, rzeczka, p. Owrucki.
- Woroniszki, 9 miej. p. Lidz. Poniewieski, Trocki i Wileński.
- Woronka, rzeka w pow. Mińskim (gub. Mińska).
- Woronka, 6 miejs. p. Brac., Dzis., Mińs., (gub. Miń. i Wileńs.
- Woronkowa Dolina, rzeczka, p. Bałcki.
- Woronkowce, miejscowość, p. Starokonstantynowski.
- Woronkowszczyzna, p. Lidzki.
- Woronków, dwie miejscowości, p. Bałcki i Perejasławski.
- Woronkówka, m., p. Kijow.
- Woronna albo Worona, miejscowość, pow. Kowelski.
- Woronne, p. Humański.
- Worono, dwa jeziora, pow. Lepelski i Siebieski.
- Woronok, m., p. Starod.
- Woronowa, 3 miej. pow. Gzacki, Rohatyński i Witebski.
- Woronowa Zapora na Dnieprze, za porogiem Nienasyteckim.
- Woronowce, dwie miejscowości, p. Krzemieniecki i Uszycki.
- Woronowe Słobody, miejscowość, p. Mścislawski.

Woronowica, 2 m. pow. Braclawski i Chocimski.

Woronowicka Michałowska, miejs. pow. Braclawski.

Woronowicze, dwie miejscowości, pow. Bobrujski.

Woronowo, jez. p. Dzisień.

Woronowo, 2 miej. p. Dzisieński, Rosieński i Sieński.

Woronowo albo Woronów, miejscowość, p. Owrucki.

Woronowo albo Woronowski, p. Wileński.

Woronowski, p. Kalwar.

Woronowszczyzna, 6 miej., p. Ihumeń., Oszymań., Rohaczewski, Slucki i Święciański.

Woronowy, nazwa dawna jednego z potoków, p. Stryjski.

Woronowy, las, p. Zaleszcz.

Woronów, potok, p. Horod.

Woronów, uroczysko, pow. Rówieński.

Woronów, wieś, obecnie nieistniejąca, p. Dubieński.

Woronów, 6 miej., p. Horodeński, Ihumeński, Kaniowski, Lidzki i Rawski (Galicja).

Woronów, albo Woronowa, miejscowość, pow. Rówieński.

Woronówka, jez. p. Dzis.

Woronówka, 13 miej.: w Kozłowie (Galicja), p. Bielski, (g. Smoleńska), Bychowski, Czehryński, Kijowski, Klimowicki, Kowień., Mściłowski, Stanisławowski (Galicja), Wilejski i Zwinogródzki.

Worony, cztery miej., p. Grodzieński, Lidzki i Wilejski.

Worony albo Woronie, dwie miejscowości, pow. Piński.

Woroń, jezioro, p. Lepelski.

Woroń, miej., p. Lepelski.

Worońce, 4 miej., p. Dzisieński, Lubieński i Święciański.

Worończa, 2 miej. p. Nowogródzki (gub. Mińska).

Worończuki, m., p. Dzis.

Worońki, 7 miejs., p. Dzisieński, Grodzieński, Kozielski, Lidzki i Lochwicki.

Worońki albo Woronka, 3 miej., p. Miński (gub. Mińska).

Wrona, dwie miejscowości, p. Jędrzejowski i Sieradzki.

Wrona, rzeka, p. Sandom.

Wrona albo Warna, miejscowość, pow. Płoński.

Wronczyn, 2 miej., p. Poznański (Zachodni) i Średzki.

Wronczyn albo Wronczyno, p. Poznański (Zachodni).

Wronczyńskie Holidry, p. Średzki.

Wroniawy, trzy miejscowości: p. Babimojski i Turecki.

Wroniawy albo Wronawe, pow. Babimojski.

Wroni Bór, albo Woroni Bór, uroczysko, pow. Prużański.

Wronie, wieś, dziś nieistniejąca, pow. Ostrowski.

Wronie, miej., p. Lubawski.

Wronie Koszary, p. Mościci.

Wroniec albo Wroniniec, albo Wronin Mały, dwie miejscowości, pow. Miechowski.

- Wronik ó w albo Wroni-
k o w y, 2 miej., p. Piotrkowski.
Wroni Ł u h, urocz., p. Sokół.
Wronin, 2 miej. p. Miechow.
Wronin, nieistniejący obec-
nie zameczek między Czorszty-
nem a Kluszkowcami.
Wronin, albo Wron ó w,
dwie miejscowości, p. Kozielski.
Wronina, wzgórz., p. Nowot.
Wronino, 2 miej. p. Płoński.
Wroniny, nieistniejący obec-
nie folwark, pow. Gostyński.
Wroniny, dwie miejscowo-
ści, pow. Gostyński i Szremski.
Wroniński, potok, lewy
dopływ Odry, pow. Kozielski.
Wronka, jezioro, p. Mławski.
Wronka, 2 miej., p. Mławski.
Wronki, 3 miejsc., w p. Goł-
dapskim, Oleckim i Szamotulskim.
- Wronki albo Wronka, miej.
p. Lubawski.
Wronowice, 5 miej.: p. Hru-
bieszowski, Łaski i Sandecki.
Wronowo, 6 miej. w p. Augu-
stowskim, Kościańskim, Krotosz.
(Koźmińskim) i Ostródzkim.
Wronowo albo Wrono-
we, 2 miejsc. w p. Makowskim.
Wronowy albo Wrono-
wo, miej. w p. Inowroc. (Strzelno).
Wron ó w, 5 miej. w p. Opato-
wskim i Puławskim.
Wron ó w albo Wronowo,
dwie miejsc. w p. Słupeckim.
Wrony, 3 miejsc., w p. Nowo-
Radom., Sieradzkim i Wieluńskim.
Wronsk albo Wronska albo
Wronsko, 2 m. w p. Płońskim.
Wronsko albo Wroniska
albo Wronska, 2 m. w p. Łaskim.
„Słownik geograficzny.“

§ 5. *Nazwy roślin i zwierząt.*

- Wroniec. *Lycopodium Selago.* Wronie sadło. *Sedum Telephium.*
Wroni groch. *Githago Segetum.* „ ziele. „ „
Wronia noga. *Coronopus procum-* Wroniaka. *Gompholobium.*
bens. (Senebiera). Wroniec. *Lycopodium Selago.*
„ stopa. *Plantago coronopus.* Wronik. *Therina.* Muchy.
Wronie masło. *Sedum Telephium.* Wronilec. *Telephium.*
„ oko. *Paris quadrifolia.* Wronóg. *Coronopus procumbens.*
„ „ *Strychnos nux vomica.* Wronosmak. *Tipula sp.*
(„Słow. nazw. zool. i bot. pol.“ E. M.)

§ 6. *Synonimy.*

- Wrona = 1) gap, ciekawy, głupiec.
2) plama na papierze od atramentu, żyd.
3) otwór w beczce, barylce, przez który
płyn się do niej wlewa.

„Słownik“ *Lindego i Wileńskiego.*

§ 7. *Pochodne i terminologia.*

Wronka=zdrob. od Wrona, mała wrona.

Wrony=czarny, (o koniu, ubiorze).

Wroniawość=czarniawość, barwa siwawo-czarna.

Wroniawy=czarniawy, wpadający w czarny, siwawo-czarny.

Wronić=wronym robić.

Wronieć=stawać się wronym.

„Słow.“ *Lindego i Wileńskiego.*

§ 8 *Naśladowanie i tłumaczenie głosów.*

Wrona kracze. *Powszechnie.*

Głos wrony: „kra, kra!“

„ „ „kraść, kraść!“

Federowski „Okol. Żarek,“ 369.

Gdy wrona siedzie w lecie pod półkopką, to mówi: „Pani, pani,“ gdy zaś w zimie na zmarzłej grudzie, to mówi: „Kołacz, kołacz!“ (*Dziwiewnik*). *Gust.* 180.

W zimie podczas wielkich zasp śnieżnych, gdy trudno o pozyskanie dla ptaków, wrona, zobaczywszy na gościńcu łajno końskie, woła uradowana: „Kołać, kołać!“

(*Jurków, pow. Brzeski.* „*Wisła*“ IV, 864.

Gdziekolwiek pokaże się jastrząb, wrony zlatują się, krzyżąc: „draaab, draaab!“ *Kb. Chelm.* II, 179.

Gdy wrony szwargocą między sobą, to można różne tony, a nawet i śpiew słyszeć, jakby się zabawiały przedrzeźnianiem tego, co widziały i słyszały. *Ryb. Zw.* 18.

§ 10. *Zwroty mowy, przekleństwa.*

Część II, ETNOGRAFICZNA.

Oddział I. Rola w utworach ludowych, wyobraźni i wierzeniach.

§ 11. *Przystawia, przypowieści, porównania, przenośnie.*

1. Będzieszli między wrony, będziesz krakał, jako ony.
2. Chodź, wrono, jak cię stworzono.
3. Czegóż wyglądasz? Czarnej wrony?
4. Dwie wrony za jedną nogę złapać.
5. Gdy wrona kracze, to strach zobacze.
6. I wrona ma przekwinty.
7. I wrony nań kraczą.
8. Jaka wrona do wody, taka i od wody.

9. Jest to rzecz niełatwa, by z wrony była kuropatwa.
10. Kandy wrony wrzeszcza, to tam dycki coś widzą.
11. Kiedy przyjdiesz między wrony, musisz krakać, jako ony.
12. Lękliwa wrona i krzaka się lęka.
13. Na gnat krzyczy, a trzyma go wrona
14. Nie krakała wrona, jak do góry leciała, to nie będzie krakać, jak będzie na dół spadać.
15. Nie pomoże wronie kąpanie.
16. Nie pomoże wronie kąpanie, a krukowi mydło.
17. Niepróżno wrony kraczą, kiedy co zobaczą.
18. Nie urodzi wrana sokoła, jęno takiego, jaką i ona.
19. Nie wronie-m z ogona wypadł.
20. Nie wskóra wrona na harcu z jastrzębiem.
21. Nigdy tam wrony nie wrzeszcza, kaj nic nie widzą.
22. Poleciała wrona bez ogona.
23. Przyleci wrona a kracze: „Kiedyż mojego zobaczę?”
24. Spłoszona wrona i krzaka się boi.
25. Tak śpiewa, jak nawykła wrona.
26. Tyle pomoże wronie mydło, co umarłemu kadzidło.
27. Widziała wrona u gawrona, dalejże i ona.
28. Wrona kracze — będzie deszcz.
29. Wronami karmiony.
30. Wronami go karmiono, a krucy go zjedzą.
31. Wrona sowie nie obrona.
32. Wrona usiadzie na starym dębie, ale go nie zegnje.
33. Wrona wronie oczu nie kole*)

*) „Varna varnai akies ne kerta“. (Wrona wronie oczu nie dziobie).
Litwa, Krasz., t. I. str. 394.

„Varna be šokščojimo ne stoi“ (Wrona bez skakania nie stoi).

Litwa, Krasz., t. I, stron. 383. (U Kraszewskiego mylnie przetłumaczono: „Wrona nie mogła przestać skakać.“)

„Varna ankstyboji dantu, o velyboji akis krapšto.“ (Ranna wrona zęby wykała, późna oczy przeciera).

Litwa, Krasz. t. I, str. 378. (Krasz. zam.: *wykała* położył: *myje*, co jest źle).

„Mainai varnams, priedai vaikams.“ (Zamiana wronom, a dodatek dzieciom).

Litwa, Krasz., t. I, str. 391. (U Krasz.: „Zamienione przydało się wronom, a dodatek dzieciom“).

34. Wrony złowieszcze zwołują deszcze.
35. Znać wronę w cudzym pierzu, choć je podskubuje.
36. Co wrona, to nie jastrząb.
37. Biały, jak wrona.
38. Biały, jak wrona po kąpieli.
39. Żeby chłop był jak wrona, zawsze żonie obrona.
40. Ferta się, jak wrona na klepisku.
41. Wrona gierwiacka. (Gierwiaty—miasteczko w p. Wileń.)
42. Mądrzejsze jajo, niż stara wrona.
43. Kiedy Jerzy skryje wronę w życie, będzie zboża obficie.
44. Kracze, jako wrona.
45. Kracze, jak wrony na sowę.
46. Gniewa kruka czarna wrona, a sam czarny, jak i ona.
47. Łatwiej o czarnego łabędzia, niż o białą wronę.
48. Odyma się, jak wrona.
49. Wlepił oczy, jak wrona w kość.
50. Gdzie orzeł mówi, niech wrony zamilczą.
51. Osowiał, jak zmokła wrona.
52. Ostrożnie, bo ci wrona do gęby wleci.
53. Pan szarych kaczek, dzikich wron.
54. Patrzy, jak wrona w kość.
55. Nad jego pracą i wrony kraczą.
56. Skapiec jest, jako na skale jagody: ludziom nic po nich, jedno wronom gody.
57. Skubie go, jako jastrząb wronę.
58. Gdy sokół spieszeje, bije go i wrona.
59. Sokół kiedy więc zepszeje, biedna wrona mu dogrzeje.
60. Mówiła sroka wronie: „Nie siadaj mi na ogonie.“
61. Na kogo sroki, na tego i wrony.
62. Spytała się sroka wrony: „Gdzie nasze zagony?“—a ona jej na to: „Nie tak, kumosiu, bogato.“
63. Szlachcic urodzony: z ojca kruka, z matki wrony.
64. Gdy się wilk zestarzeje, skubie go i wrona.
65. Na wilka okrzyk, a świnia wronę bezpiecznie skubie.
66. Na św. Wojciecha, naszego patrona, już się w zbożu ukryje i zając i wrona.
67. Na św. Wojciecha wrony z żyta nie widać.
68. Na św. Wojciech wrony z żyta nie widać, możesz bydełku resztę suchej paszy wydać.

69. Wygląda, jak wrona w pawich piórach.
 70. Wygląda, jak wrony z gniazda.
 71. U zająca trzy tysiąca, a u wrony dwa miliony.
 72. Zapatrzył się, jak wrona w gnat.
 73. Ile białych wron, tyle mądrych żon.
 74. Taki uczony, jak gapy i wrony.

(„Księga przysłów“ S. Adalb.)

§ 12. *Zagadki, łamigłówki, żarty.*

75. Poco wrona idzie do lasa?
 Bo las do niej nie przyjdzie.
 (Ropcz. X, 153). Cz.
 76. Na co wronie przyjdzie jak ji siedem lat minie?
 To jej przyjdzie na ósmy.
 (Ropcz X, 153). Cz.
 77. Stachu, wrona na dachu!
 Jak zleci, będziesz miał kopę dzieci.
 (Warka. Czerskie). Wiśła, IV, 71.

§ 13. *Pieśni, utwory poetyckie.*

78. Na wojenkę nie pojedę,
 bo ni mam szkapy, da szkapy;
 kupię sobie durlaczysko,
 będę bił gapy da gapy.
 Kolb. Pozn. XIII, 146.
 79. Będą na mnie wrony, kruki krakały,
 a będą mnie syćkie panny płakały.
 A będą mnie kawki, wrony dzióbały,
 a będą mnie grzeczne panny płakały.
 Kolb. Krak. VI, 115, 116.
 80. Narodził się Zbawiciel,
 Wszyscy go witają,
 I ptaszęta, i zwierzęta
 Jemu cześć oddają.
 Żeniło się z dawnych lat
 Ptastwa bardzo wiele,
 A król Orzeł, jako pan,
 Sprawował wesele.
 Pojął sobie panią Geś,
 Sokół panią Kaczkę,
 A maleńka Cyraneczka
 Była im za szwaczkę.
 Jastrząb bardzo zuchwały
 Nie chciał pojąć ptaka,
 Zająca chciał za małżonkę
 Pojąć nieboraka.
 A przeto mu Kuropatwę
 Za małżonkę dano,
 A Krogulca do lasa
 Po księdza postano.
 Więc mu Grzywacz ślub dawał,
 A Gawron z kropidłem,
 A Gołębek, jako żaczek,
 Niósł ogień z kadzidłem.

Kukuleczka i Dudek
 Listy rozpisował,
 Kulika postawiono,
 By gości częstował.
 Czyżyk z Szczygłem i Ziębą
 Do stołu służyli,
 Wilga, Dzieciół i Żółna
 Potrawy nosili.
 Kokosz piwo toczyła,
 A Kogut roznosił
 I każdego częstował,
 Kto go tylko prosił.
 Żóraw sam był kuchmistrem,
 A Dropie warzyli,
 A ubodzy Wróbliczkowie
 Kuchcikami byli.
 Świnia marchew skrobała,
 Po kuchni chodzący,
 A wilk sztuki zarębował,
 Szafarzem będący.
 S r o k a zasię placki piekła,
 K a w k a pomagała,
 Przeto sobie w czeluściach
 Plecy powalała.
 Sikoreczka skakała
 Po słomianym stole,
 Pająk zasię jej przygrywał
 Na koncie w stodole.

W r o n a zboże młóciła,
 Trznadle pomagali,
 Co zmłóciły, to zjadły,
 A nigdy nie wiali,
 Bąk tam basem przygrywał.
 A Łabędź tenorem,
 A co mieli wszyscy zjeść,
 Wilk im porwał z worem.
 Reszta innych w paradzie
 Tym asystowali,
 Aby tylko tam byli;
 Nic nie skosztowali.
 Po tak zacnem weselu,
 Wywiedli się w koło:
 Sęp, skakając z Bocianem,
 Stłukł mu skrzydłem czoło.
 Sępa Bocian swym dziobem
 Począł, jak chłop, młócić;
 Nieboraka już myślił
 Nieżywo porzucić.
 A pan Orzeł z panią Gęsią
 Chcąc to uspokoić,
 Krwie rozlewu tak wielkiego
 Nie chcieli dozwolić.
 A tak bitwa zakończyła
 Te wesole gody,
 Jaki taki poszedł spać,
 Napiwszy się wody.

Koll. Maz. 2,151; ks. Mioduszewski, Śpiewnik.

81. Z tamtej strony młyna
 Kąpała się wrona,
 Pan kapitan myślał,
 Że to jego żona.

Panie kapitanie,
 To nie twoja żona;
 Jeno taki ptaszek:
 Nazywa się wrona.

Cisz. Olkusz., 317.

82. Lud w Sanockim śpiewa następującą piosnkę o ptakach, budujących kościół:

Przyleciały *wrony*.
 Porobiły dzwony;
 Przyleciały *kawki*,
 Porobiły ławki;
 Przyleciały *gawrony*,

Zrobiły ambony;
 Przyleciał *kruk*
 I zrobił na próg.
 A przyszedł ksiądz pleban:
 — Ja wam tego wziąć nie dam!

§ 14. *Pojęcia ogólne. Właściwości przyrodzone, przemiany, właściwości nadprzyrodzone.*

83. O młodych wronach powiadają, że się w kawki przemieniają. (Wieliczka). *Gust. 180.*

84. Wrona swoim krakaniem (*kraść, kraść*) podżega poczciwych ludzi do złodziejstwa. *Federowski, Lud okol. Żarek, 369.*

85. Szatany, czarownice, czarnoksiężniki, charakterniki, płatetniki zwykli przybierać postać wron i kruków.

Ryb. Zw. 19.

86. Jeżeli wrony, gawrony, kawki obsiadą gdzie na polu i zabawiają czas długi, mówią, że to są djabli i gotują się porwać jakiegoś potępieńca. (Okol. Zamość i Hrubiesz.)

Arch. Dom. Gluz. 497.

87. Jeżeli wrony, gawrony i kawki lecą w bardzo wielkiej liczbie, i jeżeli się to dzieje po zachodzie słońca, a nie zatrzymują się nigdzie w przelocie, jest znakiem, że złe duchy lecą po jakąś dobrą, zaprzędaną duszę. (Okol. Zamościa i Hrubieszowa).

Arch. Dom. Gluz. 497.)

88. Gdy wrony lub kawki gromadnie latają, mówią, że mają wesele. (Jurków, pow. Brzeski). *Wisła, IV, 864.*

89. Trupa ludzkiego, leżącego gdzieś daleko od zabudowań na polu lub w lesie, dotąd nie poczną dziobać kawki, kruki i wrony, dopóki człowiek żyjący go nie zobaczy. (Ziemia Dobrzyńska).

A. Petr. Zb. W. II, 126.

90. Teraz wrony nie gadają, ale dawniej gadały.

Klb. Kr. III, 112.

91. Wrona przeczuwa nie tylko zmianę powietrza, ale także i choroby zaraźliwe, W r. 1872 ostrzeżono w kilku miastach galicyjskich, że przed wybuchem cholery wyniosły się w lasy wszystkie kawki i wrony. Powróciły dopiero po ustaniu cholery.

Ryb. Zw. 19.

92. Wrony, gawrony i kruki rade gnieźdzą się na drzewach olszowych, bo tam czary żadne ani gusła szkodzić nie mogą. Kawki włóczą się gromadami, osobliwie na złą chwilę. *Haur, Ekonomika, 115.*

Klb. Kr. VII, 112.

93. Dawno już temu, gdy jeszcze się świat tworzył, wrona wyhodowała jastrzębia. Wychowała go we własnym gnieździe, jak rodzone dziecię. Gdy podrósł, zaproponowała mu ona, aby się już wyniósł z gniazda, ale ten posłuchać ani myślał; otwierając

tylko dziób, żądał jeść. Wrona powtórzyła swoją wolę, ale krnąbrny jastrząb palnął ją dziobem po głowie. Rozgniewana wrona wykrzyknęła: „d r a a b, d r a a b!“ *) *Klb. Chelmi. II, 179.*

§ 15. *Przepowiednie, wróżby.*

a) *Malżeństwo.*

94. W dzień św. Szczepana wynoszą śmieci przed dom; do tych śmieci zlatują się ptaki. Jeżeli nasamprzód przyleci wróbel, to pannie dostanie się wdowiec; jeżeli stérnadel (czyli trznadel, *Emberiza citrinella*), to młodzieniec; jeżeli zaś w r o n a, to dostanie się parobkowi wdowa, a g d y s r o k a, to panna. (Nowy Targ).

Gust. 158.

95. Dziewki, wynosząc śmieci z domu w dzień św. Szczepana, uważają, skąd ptaki do nich przylecą, spodziewając się stamtąd narzeczonego. A z jakości przybywającego do nich ptaka odgadują zatrudnienie lub stan przyszłego męża. Tak w r o n a oznacza kmiecia, s r o k a zagrodnika, a w r ó b e l komornika. (Łuźna).

Janota, Zw. Św. 45.

96. Niedobrze jest, jeżeli przy wyjeździe do ślubu zbierają się nie wiedzieć skąd gromady w r o n, g a w r o n ó w, k r u k ó w.

Gloger (Pruski), Obch. wesel. 252.

97. Jeżeli w czasie powrotu od ślubu s r o k a albo w r o n a zaskrzeczy, co wróży pannie młodej nieszczęśliwe i kłótlive pożyacie, obowiązkiem jest jednego z towarzyszących ubić którego z tych ptaków. (Okolice Łomży i Nowogrodu nad Narwią).

b) *Zgoda, niezgoda.*

Klb. Maz., 1V, 208.

98. Gdy zaś wrona siedzie na psa (Stanisławów), lub gdy wrona z psem koło domu je (Bohorodczany), będzie wielka zgoda w domu.

Gust. 179.

99. Kiedy przy chacie wrona zakracze, spodziewać się tam należy kłótni i niezgody. (Ziemia Kaliska).

Wisła, III, 758.

100. Gdy wrona ze s r o k ą siedzą razem na dachu i dziobią się, to w tym domu będzie niezgoda (Łysiec. Tyśmienica), lub bitka i kłótnia (Przemyskie). Aby tę niezgodę i tę kłótnię oddalić, należy za nimi rzucić kamieniem, aby je ubić lub odpędzić. (Przemyskie).

Gust., 179.

c) *Urodzaj.*

101. Uważają miesiąc kwiecień za wcale niezdecydowany

*) Patrz także § 8.

i niestały. Jeżeli w kwietniu wrona skryje się w życie, będzie urodzaj pewny.

St. M. Kal. Echa.

d) *Ujemne: nieszczęście, śmierć, wojna, złodziej.*

102. Wrona gdy nad człowiekiem zakracze, należy spluć albo przeżegnać się, bo będzie nieszczęście.

Ropcz X., 104.

103. Kruk, wrona. puszczą się ptakami złej wróżby.

Rulik., Pow. Wasil., 173.

104. Wielą razy wrona wrzescy, to o cęmsik ludzi ostrzega co będzie złego.

Klb. Kr. III, 113. A. Grusz.

105. Gdy wrona nad kim zakracze, to pluć nie trzeba, bo zły duch zbierze plwociny; inni zaś mówią, że należy spluć, aby odwrócić nieszczęście. (Ropczyckie).

Ropcz., 131.

106. Aby oddalić nieszczęście, które sprowadza krakanie wron, chłopci żegnają się i mówią: „Oho, jakieś nieszczęście, a cegóz się tak drzesz?” (Zaborów); albo: „Zebyś się ospukła!” (Wola Batorska) lub: „Zebyś się ozdarała od d... do garła!” (Heczmarowice, Wola Batorska). Gdzieindziej żegnają się i odmawiają Ojczy nasz i Zdrowaś Marja (Witanowice), albo też pluja, sądząc, że to wronie w oczy (Osieczany). W Dukielskim mówią w odwet słowa zemsty: „Zakracz sobie nad głową.” (G.)

Udziela, 247; Gust., 179.

107. „I wrona, mówi wieśniak w Krakowskim, wie dobrze, co kaj się ma złego zrobić człowiekowi.”

Klb. Kr. III, 112; A. Grusz.

108. Gdy jedna wrona kracze nad głową człowieka, to mu zapowiada nieszczęście pewne; ażeby je odwrócić, niech trzy razy splunie i powie: „A to tego cie twą mać na^u ucy^a, to ji tak wo^aaj.”

Wierzchow., Puszcza Sandom., 210.

109. Gdy wrona niespodziewanie zakracze, mówią:

„Zebyś się już raz rozdarła

Od ogona aż do garła!”

Ryb. Zw. 20.

110. Wrona wie dobrze, co kaj się ma złego zrobić człowiekowi. Teraz wrony nie gadają, ale dawniej gadały. Jednego razu chłop stawił chałupę; przysła wrona i peda mu: „Na cóz to cłeku, budujesz? Postaw-ze se chałupinę z bylicy, to dość dla ciebie, bo wnet umrzesz.” Chłop postawił chałupę z bylicy i umar niedługo.

Kolb. Krak. VII, 112.

111. Krakanie wron nad domem lub nad głową człowieka jest oznaką niezawodnego nieszczęścia (powszechne), lub niepowo-

dzenia (Pobereże, Żywaczów), nawet śmierci (Szczepanów, Krzeszowice, Złoczów). *Gust., 179.*

112. (Prawie w tych samych słowach). *Udziel. 247.*

113. Wrona wieczorem nad domem kracząca przepowiada zło-dzieja (Jawornik), w nocy zaś kracząca — wojnę (Horyhlady).

Gust., 179.

114. Gdy wrony gromadnie latają i kraczą w powietrzu, będzie wojna. (Stanisławów, Złoczów). *Gust 179.*

115. Gdy stado wron przeleci nad wojskiem, to wojsko dozna klęski. (Stanisławów). *Gust, 179.*

e) Meteorologiczne: ślota, deszcz, śnieg, mróz, zawierucha i t. d.

116. Jeżeli wrony podczas śloty hałaśliwie do lasów na noc wracają — koniec śloty; ale jeżeli pojedynczo i cicho, a przytym wróble lub inne drobne ptaki w wodzie się kąpią—ślota trwa dalej, lub wkrótce będzie. (Nowy Targ). *Wierzb. Mat. 192.*

117. Jeżeli wiele wron lub kruków nizko kracze, znaczy ślotę lub niepogodę. *Wierzb. Mat. 192.*

118. Kruki, kawki, wrony to zgromadzają się, to rozlatują—ślota (Ziemia Dobrzyńska). *A. Petr. Zb. W II, 134.*

119. Jeżeli na wiosnę pokażą się t. z. morskie białe wrony — lato słotne i mokre. *Wierzb. Mat. 192.*

120. Chowanie się wron do lasów — pogoda; trzymanie się ich koło wsi—ślota. *Wierzb. Mat. 192.*

121. Kiedy wrony latają wysoko i regularnym lotem spuszcza się, na wierzchołkach drzew siadają, wróżą stąd pogodę. *Arch. Dom. Gluz. 497.*

122. Pogoda będzie, gdy wrony zrana wzbijają się w powietrze i bawią. (Posiecz). *Gust. 179.*

123. Jeżeli wrony w locie płatają się w tę lub ową stronę bez ładu, to mówią, że się tak tłuką na deszcz. (Okol. Zamość i Hrubiesz.) *Arch. Dom. Gluz. 497.*

124. Wrona, gdy ma być deszcz, kracząc, lata wysoko ponad góry, skały i lasy, ponad wieże i inne gmachy, to znowu spuszcza się nad wodę, zanurzając w niej głowę. *Ryb. Zw. 17.*

125. Wrona na deszcz najwięcej się błakała.

Myśl. pt., Wójc. Z. II, 175.

126. Wrony kraczą przerywanym głosem — deszcz. (Ziem. Dobrzyń.) *A. Petr. Zb. W. II, 135.*

127. Gdy wrony kraczą —będzie deszcz. (Ziemia Sieradzka).
Wisła, III, 494.
128. Gdy całe stado wron „drze się,“ to na deszcz. (*Wierzchow., Puszcza Sandom., 210.*)
129. Wrona kracze, będzie deszcz.
Kolberg; A. Grusz; Wierzb. Mat. 192. Wóje. Z. II, 173;
130. Na niepogodę wrony włóczą się po ziemi (Posiecz).
Na deszcz wrony kąpią się (Ostryń, Nadworna). Gdy wrona
chwiejnie i nisko lata, będzie burza (Fitków). *Gust. 180.*
131. Unaszające się do późnego zmroku wrony rokują burzę
nazajutrz. *Juc. Lit. 152.*
132. Gdy w listopadzie wrony się tłuką, to będą wielkie
śniegi. *Wierzchow., Puszcza Sandom. 210.*
133. Jeżeli w zimie wrony na wierzchołkach drzew siadają —
śnieg; jeżeli gromadnie po drogach się włóczą—ostra i śnieżna
zima. (Żyw.) *Wierzb. Mat. 192.*
134. Jeżeli wrony zbijają się w gromady i cisną z krakaniem
około domostw i wsi—blizkie śniegi z zamiecią. (Lim.)
Wierzb. Mat. 192.
135. Podobnie na śnieg i słoć siadają między gałęziami, a na
wierzchołki drzew na pogodę lub mróz. (Chyszów). *Gust. 180.*
136. Jeżeli w zimie przed wieczorem siadają wrony na wierzchoł-
kach drzew, to będzie mróz. (Ropczyckie). *Ropcz. X, 104.*
137. Wrony blisko mieszkań latają—mróz. (Ziem. Dobrzyń.)
A. Petr. Zb. W. II, 135.
138. Gdy wrony siadają w zimie na wierzchołkach wyso-
kich drzew—przepowiednia mrozu. *Gl., Nadnarw. 104.*
139. Gdy wrony w lecie siadają na „krygonkach“ drzew,
to będzie pogoda; gdy zaś w zimie, to będzie mróz.
Wierzchow., Puszcza Sandom., 210.
140. Gdy znowu prędko i wysoko latają, kracząc, to pew-
ne zawieruchy i kurzawy (Strzeszyn); albo gdy gromadzą się
w kupę i krakają, będzie długa słoć, deszcz, śnieg, gołoledź
(Strzeszyn, Sielce, Horyhlady). *Gust. 179.*
141. W zimie pewna kurzawa na drugi dzień nastanie, gdy
wrony, kracząc, górą latają; a odwilż, gdy się gromadzą na po-
lach. *Ryb. Zw. 17.*

ODDZIAŁ II. ROLA W PRAKTYKACH.

§ 16. *Obrzędy, zwyczaje, praktyki i zabobony.**Praktyki gospodarskie.*

142. Żeby wrony kurcząt nie porywały, należy w gniazdo nasiadki podłożyć pióra wronie, wyrwane lub z gniazda wroniego wzięte. *Gl., Nadnarw. 102.*

143. Gdy po raz pierwszy młode gęsi lub inny drób wypuszczają na dwór, wówczas, pragnąc ochronić je od napaści wron, okadzają je prochem. (Ziemia Sieradzka). *Wisła, III, 509*

144. Kiedy gospodyni młode kurczęta pierwszy raz na dwór wynosi, powinna iść tyłem. To ma mieć taki skutek, że wrony oślepną i takich kurcząt porywać nie będą. *Kal. Ungra na r. 1854.*

145. W stajniach zwykle zawieszają u pułapu wronę, ponieważ pod opieką tego ptaka konie pięknej sierści dostają.

St. M. Kal. Echa.

146. Gdy pastuchy wiedzą o ptakach w polu, które siedzą na jajkach, lub też mają młode, nie mówią o tym nikomu ani w południe, ani w wieczór, ani też do nich nie zagląдают i nikomu nie pokażą, boby południca, t. j. sroka lub wrona, lub też wieczornica, t. j. sowa, zjadła młode lub też jajka wypila (Szczepanów,) albo też mrówki je zjadły (Bieńkówka, Plaza, Szczawnice).

Gust. 158.

147. Kurzą ślepotę leczą, smarując oczy sadłem wroniem.

Wierzchow. Puszcza. Sandom. 199.

148. Na odziębienie nóg lub rąk przykłada się mózg wroni. (Ziem. Dobrzyń.)

A. Petr. Zb. W. II, 139.

149. Wroniego tłuszczu używa lud wiejski na maście do ran.

Wierzchow. Pusz. Sandom. 210.

3. GAWRON. (*Corvus frugilegus* L.)

Część I. JĘZYKOWA.

§ 1. *Nazwiska.*

Gapa, gawron, hajworon, łysak, łysowron.

Czes Havran, mandelik. *Chorw.-serb.* Poljska vrana. *Rus.* Grak, hajworon, haworon, hawra, kaworon. *Lit.* Kova, kovas.

§ 3. *Nazwy geograficzne, pochodne od gawrona.*

Gawranec, miejsc. (Węgry).

Gawroniec, 4 miejsc., p. Mie-

Gawron, p. Jędrzejowski.

chowski, Skierniewicki i Świecki.

Gawronki, 2 miejscowości,
p. Łowicki i Nieszawski.	Gawrony albo Gawronki,
pow. Łęczycki.
Gawrony, 9 miejscowości,
p. Mazowiecki, Nieszawski, Opo-
czyński, Płocki, Słupecki, Sycow-
ski i Śremski.	Hajworon, pow. Skwirski.
Hajworonka, p. Podhajecki.
Hajworów albo Hajwo-
ron, pow. Hajsyiński.
<i>„Słownik geograf.“</i>

§ 6. *Inne pochodne.*

Gawron = głupiec, gapa. *„Słow. jęz. pol.“ wil.* Gap' — niedo-
łężny. *Wójc. Z., II, 175.*

Gawronić i Gawronić się = gapić się, z głupią ciekawością
przypatrywać się czemu. *„Słow. jęz. pol.“ wil.*

Gawroniec = głupiec, stawać się głupim.

Gawrony. — Mieszkańców wsi Lośnia, w Olkuskim, tak zowią.
„Wiśła,“ IV, 378.

§ 8. *Naśladowanie i tłumaczenie głosów.*

Gawron „kracze.“

§ 10. *Zwroty mowy, klątwy, przezwiska i t. p.*

Ty gawronie!

Część II. ETNOGRAFICZNA.

Oddział I. Rola w utworach ludowych, wyobraźni i wierzeniach.

§ 11. *Przysłowia, przypowieści, porównania.*

1. Las — leszczyna, wróbel — zwierzyzna, gawrony — doby-
tek, maślanka — napitek, grunt — kamienie i piaski: ma szlachcic
podlaski.

2. Widziała wrona u gawrona, dalejże i ona.

3. Chodzi, jak gawron.

4. Głupi, jak gawron.

5. Patrzy, jak gawron.

6. Siedzi, jak gawron.

7. Stoi, jak gawron.

8. Czeka, jak młody gawron, gębę rozziwiwszy...

„Księga przysł.“ Adalb.

§ 15. *Przepowiednie meteorologiczne.*

9. Po odejściu gawronów jeszcze 4 tygodnie bywa pięknej
pogody przed śniegiem. (Ttr.) *Wierzb., Met. 189.*

10. Gawron na niepogodę najwięcej śpiewa.

„Myśl. ptasze.“ Wójc., Z., I, 175.

11. Gdy gapa chowa dziób w pierze, będzie zimno. (Ziemia Dobrzyńska). *A. Petrów, Zb. Wiad. II, 133.*

4. KAWKA (*Monedula europaea* L.).

Część I. JĘZYKOWA.

§ 1. *Nazwiska.*

Hanka, kawa, kawka.

Czes. Kauka, kavče, kavka. — *Chorw.-serb.* Čavka, kavka. — *Ukr.* Hańka, hańoczka, hańońka, kauka, kawka. — *Lit.* Losa, kosas, kova, kovas, kuosa, kuosaitis, kuosatis, tulka.

§ 3. *Nazwy geograficzne, pochodne od kawki.*

K a w k a, 5 m., pow. Lubar- Częstochowski, Dzisieński i Wietowski, Lubelski, Mławski, Mo- licki.

gilnicki i Nieszawski.

K a w k l e, pow. Rosieński.

K a w k i, 6 m., p. Brodnicki,

K a w n i c a, pow. Koniński.

„*Słow. gieogr.*“

§ 6. *Inne pochodne i homonimy.*

K a w a = 1) *Coffea* L., 2) w piśmie: plama, żyd; 3) w leśnictwie: szopa albo nakrycie z dranic nad otworem szybu, na czterech słupkach umocowane.

K a w c z y (koń) = koń maści podobnej do kawki, czyli czarnej.

K a w i ć = 1) pisząc, żydów narobić; 2) drwić głową.

K a w k a = 1) pani duszka, fryjerka, frajerka, kochanka; 2) jakieś narzędzie muzyczne; 3) w orylstwie: kawał drzewa na ćwierć łokcia długi, trzy cale gruby, w środku wcięty, służący do przytrzymania chluby w obyglu przy opławach.

K a w k i (pójść w kawki) = pójść na włóczęgę, pójść wałęsać się. (Wojc. Z. II, 175).

K a w y = 1) banialuki, głupstwa ni w pięć ni w dziewięć; 2) poszło w kawy (lub w kawki) = przepadło; 3) przykrycie na słupach be: ścian, tak, że od spodu tylko po 2 lub trzy drzewa na przyciosach położone bywają, a to służy na schowanie siana, zboża i t. p., różniąc się tym od brogu, że ma raczej kształt stodółki; 4) w górnictwie: wydrążenia. „*Słow.*“ *Lindego* i „*Słow.*“ *wileński*.

Część II. ETNOGRAFICZNA.

Oddział I. Rola w utworach ludowych, wyobraźni i wierzeniach.

§ 11. *Przysłowia, przypowieści, porównania.*

1. Kawczy — zbawczy (koń).
2. Na św. Grzegorza szuka kawka łoża.
3. Z kruka łabędź, drozd z kawki nie wychodzi.
4. Snadniej o kawkę białą, niżli o sługę poczwiwego.
5. Bredzisz, jako kawa.
6. Pełno, jak kawek na slotę.
7. Jak kawek na Podlasiu. „*Księga przysł.*” Adalb.

§ 13. *Pieśni, utwory poetyckie.*

8. Kawki lud nasz uważa za wieszczce ptaki. Znalazły one miejsce w pieśniach weselnych, jako w tej krakowskiej:

O! leciały czarne kawki przez morze,

Padły, siadły u pana ojca na dworze.

— Wyjdź-że do nich, pani matko, proszący:

Czyście nie widziały mojej Marysi jadącej?

— Widzieliśwa twoją Marysię, jadący,

Ocierała swoje oczęta, płaczący. *Wójc., Z., II, 179.*

9. Z tamtej strony, za Warszawa, Siadła sobie na przypiecku,
 Ozenił się wróbel z kawą. Kazała grać po niemiecku.
 Wsyćkich ptaków zaprosili, Pojon ci ją wróbel w taniec.
 A o sowie zabacyli. Wyłamał ję średni palec.
 Sowica się dowiedziała, — Jak ty tańcys, opętańce?
 Na wesele przyleciała, Wyłamał mi syćkie palce!

Kolb., Krak., VI, 215.

§ 14. *Pojęcia ogólne. Właściwości przyrodzone, przemiany, właściwości nadprzyrodzone.*

10. Pokutujące dusze zamieniają się w k. i trzymają się starych murów, skał i wież. *Wierzchow., Puszcza Sandom., 204.*

11. Djabęł, jak sowy, puhacza, tak często i k. przybiera postać na siebie. *Wójc., Z., II, 180.*

12. Gdy k. umrze, to wszystkie k. z okolicy zlatują się i za-grzebują ją w ziemi (*Wotczyniec*). *Gust. 134.*

§ 15. *Przepowiednie, wróżby.*

13. Jeżeli k. biją się stadami, będzie niepogoda (*Tłumacz*).

Gust. 135.

14. K. na slotę w gromadę zbiegały się, wedle przysłowia dawnego: „Pełno, by kawek na slotę.” *Wójc., Z., II, 175.*

15. Pełno ich, jak k. na słotę w październiku.
Wierzb., Met., 189. Kolb.
16. K., latające w zimie i kraczące, przepowiadają śnieg,
(*Stanisławów*). *Gust., 135.*
17. K., siadając na wierzchołku wieży, zwiastują zmianę po-
wietrza (*Złoczów*). *Gust., 135.*
18. Jeżeli k. gromadami na jednym miejscu latają w lecie,
to będzie deszcz, a jeżeli w zimie—to śniegowica (*Tyśmienica, Kre-
chowce*), wogóle zmiana powietrza (*Jazłowiec, Browary, Janów*).
Gust., 135.
19. Bogactwo i ubóstwo. Gdy k. przechadza się
po dachu, znaczy szczęście; mianowicie, pan tego domu wzbogaci
się; gdy stanie i zaraz odleci, to gospodarz zubożeje (*Przemyskie*).
Gust., 135.
20. Nieszczęście. Kawka jest złą wróżbą.
Nowosiel., Ukr., II, 126.
21. K. osobliwie na złą chwilę blakają się po powietrzu ca-
łemi stadami. *Kolb. Krak. III, 112.*
22. Choroba i śmierć. Gdy k. gromadnie siedzą na
jakim domu (*Stanisławów, Horyhlady*), albo nad nim latają (*Ladz-
kie, Żydaczów*), to ktoś tam umrze lub zachoruje (*Dziewiętniki*).
Gust., 135; Udziela, 246.
23. Głód i wojna. Gdzie gromadnie na polach siadają,
będzie tam nieurodzaj. Wogóle gdzie gromadami zjawiają się, będzie
wojna (*Pobereże, Dziewiętn.*), lub głód (*Ostrynia*). *Gust., 135.*
24. Przegrana. Stada k., lecąc nad wojskiem, wróżą mu
porażkę. *Nowosiel., Ukr., II, 126.*
25. K., ciągnące w czasie wojny za wojskiem, wróżą mu niechy-
bną porażkę (*Stanisławów, Ladzkie, Nadworna Dolina*). *Gust. 135.*

5. SROKA (*Pica caudata* Br.).

Część I. JEZYKOWA.

§ 1. *Nazwiska.*

Czykutejka, czykuteńka, seroka, sraga, srocza, sroka *)

*) *Białorus.* Saròka.—*Bułg.* Sorokata.—*Chorw.-serb.* Sora-
ka, šroka, šoraka.—*Czes.* Kača, straka, soraka, zdraka.—*Ukr.* Soro-
ka.—*Litew.* Juodvarnis šarka, medžagata, šarka, žagata.—*Staro-
prus.* Sarke.

§ 3. *Nazwy geograficzne, pochodne od sroki.*

- Serock, 3 miejscowości, p. Lubartowski i Pułtusi.
- Serock, dawniej Sroczk, lub Sroczo, pow. Świecki.
- Serocka Wola, pow. Siedlecki.
- Seroczki, 3 miejsc., pow. Nieszawski.
- Seroczyn, 5 miejsc., pow. Ostrołęcki, Siedlecki i Sokołowski.
- Seroczynek, pow. Sokołowski.
- Seroczyńska Wólka, 2 miejsc., pow. Ostrołęcki.
- Seroki, 4 miejsc., pow. Oszmiański, Sierpec i Sochaczewski.
- Serocka Mytnica, miejscow., pow. Skałacki.
- Serocko, miejscow., pow. Skałacki.
- Seroczanka, rzeka, pow. Święciański.
- Serocze, jezioro, p. Święciański.
- Serocze, miejsc., p. Święciański.
- Seroczka albo Soroka, potok, p. Trębowski.
- Seroczy, miejsc., p. Bobruj.
- Seroczy Bród, uroczysko, p. Wasylkowski.
- Seroczy Mostek, miejsc., p. Sokółski.
- Seroczyce albo Saroczyce, p. Grodzieński.
- Seroczyn, p. Braclawski.
- Seroczynka, strumień, p. Bałcki.
- Seroczynka, m., p. Bałcki.
- Seroczyno, 6 miejsc., p. Dzisieński, Lepelski i Wilejski.
- Seroczyńce albo Soroczeńce, pow. Mirgorodzki.
- Seroczyńskie, p. Buzułuc.
- Seroczeki, p. Kobryński.
- Seroka, rzeka, pow. Hajsyński.
- Seroka, rzeka, p. Ostroski.
- Seroka, struga, p. Taraszczański.
- Seroka, rzeka, gub. Czernih.
- Seroka, strumień, p. Lwowski.
- Seroka, 2 miejsc., p. Kamieniecki i Skałacki.
- Seroka, mogiła, p. Humański.
- Seroka, mogiła, p. Lipowiecki.
- Serokalnie, miejsc., pow. Święciański.
- Serokany albo Sorokowska Słobódka, 2 miejsc., pow. Uszycki.
- Seroki, 20 miejscowości, pow. Buczacki, Dzisieński, Grodzieński, Kołomyjski, Lidzki, Lipowiecki, Lwowski, Telszewski, Wilejski i Żółkiewski.
- Serokino, 3 miejsc., pow. Kraśniński, Nowelski i Radomski.
- Serokiszki, 6 miejsc., p. Oszmiański, Rosieński, Szawelski i Wileński.
- Serokoduby, 3 m., p. Braclawski i Starokonstantynowski.
- Serokopeń albo Sorokopenia, p. Owrucki.

- Sorokoszyce, p. Osters. Srocza Łoza, pow. Rawa
 Sorokotiaha, 2 miejs., p. Ruska.
 Taraszczański i Wasylkowski. Srocza Nóżka albo So
 Sorokotiażyńce, pow. rocza Nóżka, uroczysko, p.
 Braclawski. Prużański.
 Sorokowszczyzna, p. Srocza k, błoto, p. Chojnic.
 Wileński. Sroczewo albo Sroce-
 Sorokpol, 3 miejs., pow. wo, miejsc., pow. Szremski.
 Święciański. Sroczków, dwie miejsc.,
 Srocko albo Srock, miej- pow. Stopnicki.
 scow., p. Piotrkowski. Sroczyce, 2 miejsc., pow.
 Srocko albo Sroczków, Konstanynowski i Wielicki.
 pow. Częstochowski. Sroczyn albo Soroczyn,
 Srocko Małe, p. Poznań. pow. Wilejski.
 Srocko Wielkie, pow. Sroczyń, pow. Gnieźnieński.
 Kościański. Sroczyńskie Holendry
 Srocza Góra, pow. To- albo Sroczyń, powiat Gnie-
 szeńsko-Gliwicki. znieński.

§ 5. *Nazwy roślin i zwierząt.*

- Serokos. *Lanius collurio*. Pt. Srocza. *Delph. cons.* Rośl.
 Serokoszek. *Lanius collurio*. Pt. Srocza. *Turbo pica*. Mięcz.
 Srocza noga. *Delphinium conso-*
lida. Rośl. Sroka. " " Mięcz.
 Srocza nóżka. *Delph. cons.* Rośl. Srokacz. *Lanius collurio*. Pt.
 Srocze gniazdo. *Daucus carota*. Srokacz. *Lanius excubitor*. Pt.
 Rośl. Srokos, srokosz. *Lanius minor*.
 Srocze łapki. *Delph. cons.* Rośl. Srokoszek. *Lanius collurio*. Pt.
 Srokowesz. *Philopterus, sp.?* Ow.

§ 6. *Homonimy i inne pochodne.*

- Sroka* = dziewczyna gadatliwa, narwana, niemądra.
Srokacinki, srokaciny = pstre plamy.
Srokacizna = barwa srokata, pstra, pstrokacizna.
Srokacz, srokosz = 1) koń lub wół srokaty; 2) człowiek szpakowaty, siwiejący.
Srokato = 1) ze srokacina, pstro; 2) (w głowie) pstro, wichrowato, brak porządku w myślach, pełno dziwacznych myśli.
Srokatość = srokacizna, pstrość.
Srokaty = mający centki, plamki różnych barw, pstry.
 „Słow. jęz. pol.“ Lindego i Wileński.

§ 8. *Naśladowanie i tłumaczenie głosów.*

Sroka brzechocze, grzegocze, kracze, krzeczce, rzegocze, skrzeczy, skrzebocze, szczegocze. *Słow. jęz. pol. " Lindego.*

S. skrzeczy: „Goście ja-do, ja-dol!”

Federows., Lud ok. Żar., Siew i Pil., 370.

Część II. ETNOGRAFICZNA.

Oddział I. Rola w utworach ludowych, wyobraźni i wierzeniach.

§ 11. *Przystawia, przypowieści i porównania.*

1. Dwie s. za jeden ogon złapać (albo: trzymać).
2. Kto chwytą dwie s. za ogon, żadnej nie złapie.
3. I s. gniazda swego nie kała.
4. Każda srocza swój ogonek chwali.
5. Każda (zawsze) s. pstra.
- 5b. Wszystkie s. pstre.
6. S. zawsze pstra zostaje, w którekolwiek leci kraje.
7. Jak jedna s. ogon zadrze, to wszystkie za nią.
8. S. we krzu.
9. Jedna s. ze krza, a dwie (albo: dziesięć) w kierz.
10. Jedna s. w krzak, trzy z krzaku.
11. S. z płota, dziesięć na plot.
12. Przyleciały s., przyleciały dwie.
13. Mówiła s. wronie: „Nie siadaj mi na ogonie.”
14. Spytała się s. wrony: „Gdzie nasze zagony?“, a ona jej na to: „Nie tak, kumosiu, bogatol!”
15. Srocza kracze, ktoś do wrót kołacze.
16. Kracze s. wiadomość, że do domu jedzie gość.
17. Tam się s. ciśnie, gdzie są dobre wiśnie, i ja też tam dążę, gdzie mnie miłość wiąże.
18. Nie sroczem z ogona wypadł.
19. Uniosłaby to s. na ogonie.
20. Panna srocza z Krakowa – kumoszka Maćkowa.
21. Gada, jak s.
22. Skrzeczy, jak s. na płocie.
23. O czym myślicie, o czym?—O gniazdeczku sroczym.
24. Śpiewa, jak s.
25. Rzezoce, by srocza.
26. Patrzy, jak s. w gnata (albo: w kość).

27. Zagląda, jak s. w kość (albo: w gnat).
 28. Wlepił oczy, jak s. w gnat
 29. Patrzy z oka, jak s.
 30. Sr. skrzeczy: trzy rzeczy do rzeczy, a trzy nie do rzeczy.
 31. Upstrzyła się, jak s.
 32. Wypadł, jakby sroce z pod ogona.
 33. Zlecieli się, by s. do ścierwu.
 34. Nałożył tego, jak s. na gniazdo.

„Księga przystów” S. Adalberga.

35. S. wyobraża w symbolice gadatliwą i swarliwą kobietę.
 A. Grusz.

§. 12. *Zagadki, łamigłówki, żarty.*

36. Większa zaporą,— Niżli komora (=sroka).
 37. Co to za zaporą —Długa, jak komora? (=sroka).
Ropez., X, 136; Wierzchow., Pusz. Sandom., 250.

38. Przy zabawianiu się matek z dziećmi „sroczką,” używają następujących wyrazów: „Tu sérocka kaske warzyła, ogonek se sparzyła; temu dała na łyzeckę, temu dała na miseckę, temu dała na wióreczek, temu dała w kielisecek, temu łeb urwała i poleciała za granice, stłukła garceek i donice; przyleciała, tu siadła, tu padła, temu łeb urwała.” (Lubelskie.)
Wista, IV, 54.

§ 13. *Pieśni, utwory poetyckie.*

39. S., dzięki swojej żywości, wesołości i różnobarwności upierzenia, w poezji ludowej przedstawiana jest jako druchna, a nawet ma zaszczyt należeć do chóru ptaków, witających w kołędzie.
40. W dzień Bożego Narodzenia Sroka, wlazszy na jodlinę,
 Radość wszelkiego stworzenia. Odarła sobie łysinę
 Ptaki do szopy zlatują, I, choć gołe świeci czoło,
 Jezusowi wyśpiewują. Gwarzy jednak dość wesoło i t. d.
 Kolb., Kuj., IV, 209.
41. Jak dawno na świecie Capła placków upiekła,
 Było ptastwa wiele, Przyleciawszy z piekła,
 Jużci im pan orzeł Sroka im pomagała
 Wyprawił wesele. I plecy sobie zwałała — i t. d.
 (Od Piaseczna)
 Kolb., Maz., II, 149.
42. Pstra sroczka, pstra, Na ugorze,
 Troje dziątek ma: Drugie pogania,
 Jedno orze Trzecie siedzi na kamycku,

Trzyma skrzyпки na rzemycku, A sroka się dowiedziała,
 Gra sobie, gra. Na wesele poleciała.
 W carnej potoce Wywiód ci ją wróbel w taniec,
 Sroka grzegeoce. Urwał ci ji palca koniec:
 Syn się ji zeni „Pomału-ze, opętańce,
 W tureckiej ziemi. Bo mi wyrwies wsyćkie palce“.

J. Konopka Pieś. lud. 156; Kolb. Krak. VI, 216.

43. Lata srocka, lata Bende Wojtka kochać,
 Iu ogonkiem kiwa; Póki bende zyua.
Wierzchow., Pusz. Sandom., 226.

44. Po zielonym gaju Spodobały mi się
 Skacze sobie srocza. U Justyni oczka.
Kolb. Krak. VI, 444.

45. Z tej górecki na te Co ma siwe ocka.
 Przeskakuje srocka. (Od Włodowic, Żarek;—Żdów, Bo-
 Dłatego Jasia kocham, bolice, Kroczyce, Ogorzelnik).
Federows. Lud okol. Żar., Siew. i Pil. 223.

§ 14. *Pojęcia ogólne. Właściwości przyrodzone i nadprzyrodzone.*

46. S. ptak proroczy, gdy na wiosnę lepi gniazdo, zdaje się naprzód robić jego plan i zakładać fundament; w połowie marca robi w nim otwór ku pewnej stronie świata, który niekiedy odmienia przed zniesieniem swych jajek, lecz już go potym nieodmienionym pozostawia. Chłopi dają na to baczenie, i z tej także strony naprawiają swą słomianą strzechę, będąc pewni, że z tej strony nie uszkodzi zabezpieczonej chałupy ani wiatr, ani ślota.

Kolb. Pozn. XV, 59.

47. S. nie boi się wrony, bo gniazdo swoje tak obwarowuje i z wierzchu wkoło osklepi, że jej (wrona) nic nie uczyni, a we śrzedku tego gniazda, dwie dziurze naprzeciwko siebie uczyni; gdy który szkodliwy i zawisny napadł ją ptak, inną zaraz odleci dziurą.

Haur „Oekonom.“ 116; Kolb. Krak. III, 112; A. Grusz.

§ 15. *Przepowiednie, wróżby.*

a.) Meteorologiczne.

48. Gdy s. na wiosnę budują gniazda na wierzchołkach drzew i nie nakrywają ich, będzie lato suche. Jeżeli nisko budują i nakrywają, będzie rok słotny, a nawet powódź. *Wierzb. Met. 193.*

49. Gdy s. śmieci zbiera, będzie wiatr. (Stanisławów).

Gust. 166.

50. Gdy s. skrzeczą w zimie po drzewach, to będzie śnieg tajał. (Ropczyckie).

Ropcz. X, 103.

51. Jeżeli s. obsiadują w zimie drzewa, to będzie odwilż.
Wierzchow., Pusz. Sandom., 210.
- b.) Dodatnie.
52. Wiecznie dobrą wróżbą jest skrzeczenie srok i na obejściu i w drodze i wokoło plebanji podczas ślubu.
Gloger (Pruski), Obch. wesel. 252.
53. Skrzeczenie s. przed domem zwiastuje nowinę (Żywa czów), lub jakieś szczęście (Szczepanów, Ładzkie, Stanisławów, Janów).
Gust., 166.
54. Kiedy s. na płocie nieustannie skrzeczy, wówczas do domu, przed którym plot stoi, niebawem konkurent nadjedzie. jeżeli tam jest dziewczę na wydaniu. (Ziemia Sieradzka).
„Wisła“ III, 504.
55. S., skrzecząca na płocie przy domu, jest dla dziewcząt wróżbą mających przybyć gachów lub dziewosłębów. *Gl., Nadnar. 104.*
56. Gdy s. usiądzie na szczycie strzechy, jest to wróżbą przybycia gości. *Feder. Lud ok. Żar., Siew. i Pił. 292.*
57. S., skrzecząca koło domu, z głową zwróconą na podwórze, zapowiada gości. *Gust. 165.*
58. S., skrzecząca koło domu, na płocie, dachu, wrotach lub drzewie, przepowiada gości.
A. Grusz.;—Feder. Lud ok. Żar., Siew. i Pił. 570;—Gl., Nadnarw. 104; Gust. 165;—Knapski;—Kolb. Chełm. II, 199;—Nowosiel;Ukr. II, 125;—Ropcz. X, 103;—St. M. Kal. „Echa”; Wierzchow. Puszcza Sand. 210; Wójc. Zar. II, 189.
59. Jeżeli podczas skrzeczenia swego głową obróci się do domu, przyjadą panowie, a gdy ogonkiem—to panie (Lwów, Pobereże).
Gust., 166.
60. Ku której stronie kiwa wówczas ogonkiem, z tej goście przybędą. *St. M. Kal. „Echa”; W. Bienk. (Podlasie i Lubel.).*
- c.) Ujemne.
61. Gdy s. skrzeczy, przeleciawszy nieopodal chaty, lud mówi, że: „Jak bardzo szczeka, to albo wyszczeka, albo przeszczeka“ (tj. albo sprowadzi gości, albo zwiastuje komu blizką śmierć).
Kolb. Chełm. II, 199.
62. Gdy myśliwemu przeleci drogę, wtenczas myśliwy nie ubije. (Tłumacz, Pobereże).
Gust. 166.

63. S., w bliskości domu skrzecząca, oznajmia złodzieja. (Izdebnik, Przemyskie). *Gust. 166.*

64. S., skrzecząca na płocie, jest zwiastunem śmierci, jeżeli w domu jest chory. (Ziemia Sieradzka). „*Wisła*” III, 504.

65. Gdy s. zaskrzeczy pod oknem, niezawodnie umrze jakiś krewny. (Ziemia Dobrzyńska).

A. Petrów Zb. wiad. III, 131; S. Udziela 248.

66. S., skrzecząca przed samym oknem, wróży nieszczęście. *Federow. Lud ok. Żar., Siew. i Pil. 291.*

Oddział II. Rola w praktykach wszelkich.

§. 18. *Czary.*

67. Żeby „zmora“ nie dręczyła po nocach koni, należy zabić s. powiesić na wrotach stajni, lub wewnątrz stajni nad końmi. *Gl. Nadnarw. 104; Wójc. Żar. II, 190; Zb. wiad. I.*

68. To samo czynią w celu uchronienia zwierząt domowych od dręczenia w nocy przez „domowika.“ (Komarowicze). „*Wisła*,” V, 503.

69. S., zabita i zawieszona u belki w stajni, sprowadza pomyślność w chowie koni i zabezpiecza je od czarów. (Sieradzkie, Chełmińskie). „*Wisła*” III, 503; *Kolb. Chełm. II, 179.*

70. S., ubita i zawieszona w stajni na dół głową, sprawia, że konie tyją (Stanisławów, Lwów, Żywaczów, Posiecz, Dukla), lub że bydło będzie się dobrze wiodło (Markowa, Nowe Sioło). *Gust. 166.*

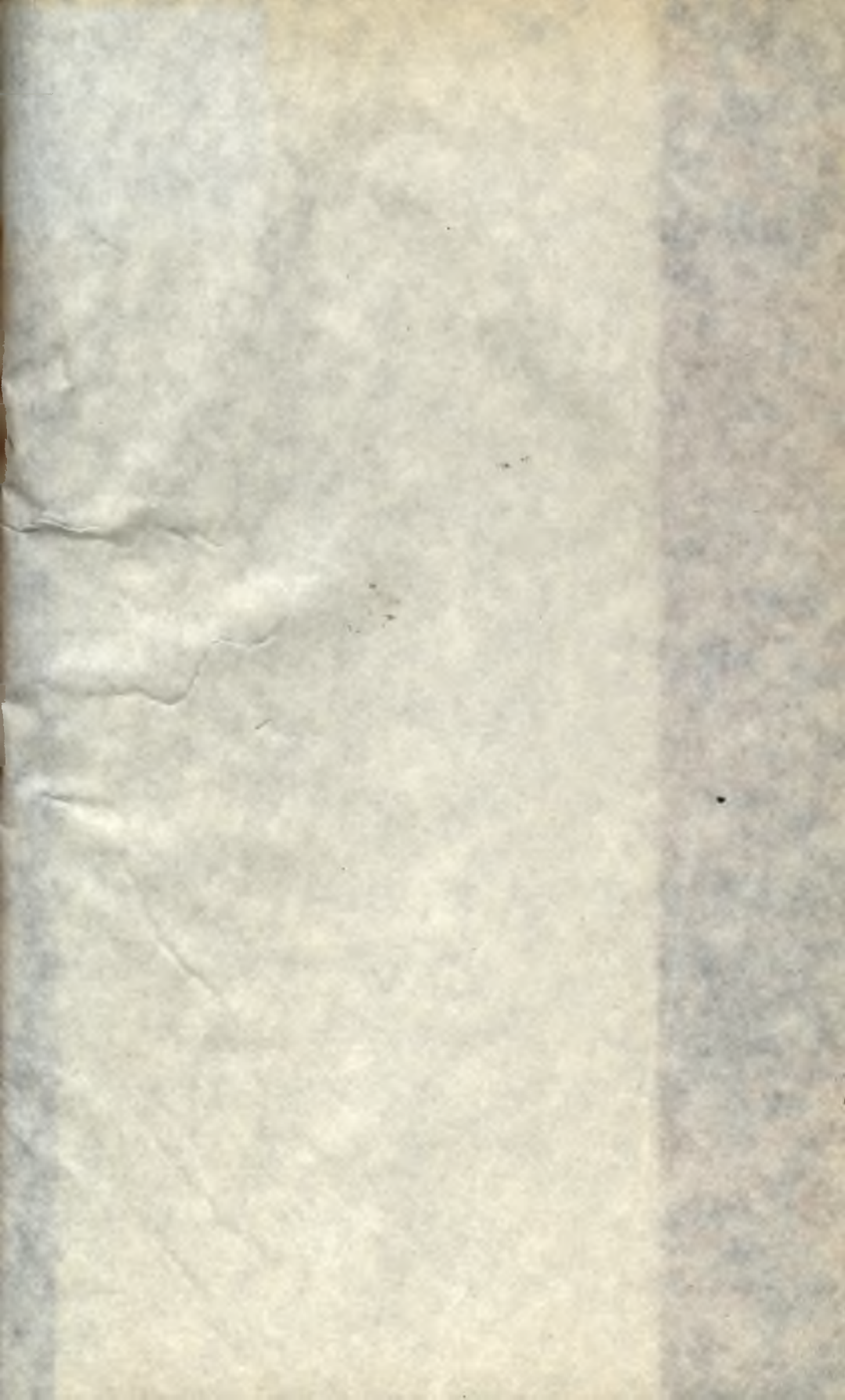
71. Żeby czarownicy spojrzeniem swoim nie szkodzili ptactwu domowemu, potrzeba do gniazd położyć pierze s., ubitej 1 marca, a wyszłe z jaj pisklęta okurzyć zielem święconym i łupinami tych jaj. *Juc., Lit. 162.*

Biblioteka im. Hieronima
Łopacińskiego w Lublinie

II 17920 2

Bibliothek
Lipschitz

1111

285

Biblioteka im. Hieronima
Łopacińskiego w Lublinie

17920 2

1000089655